

III RIIGIKOGU

5. istungjärk. **Protokoll nr. 119 (2).**

1928.

III Riigikogu koosolek 24. jaanuaril 1928
kell 17.

Kokku on tulnud 93 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Tõnisson**, siseminister **J. Hünerson**, välisminister **H. Rebane**, sõjaminister **N. Reek**, teedeminister **A. Kerem**, rahaminister **A. Teetsov**, töö-koolekandeminister **K. Soonberg**, kaubandus-tööstusminister **J. Holberg**, haridusminister **A. Möttus**, kohtuminister **T. Kalbus**.

Päevakord:

1. Eesti vabariigi kulude ja tulude eelarve 1928./1929. aastaks — Vabariigi Valitsuse ettepanek.

2. Eesti-Vene rahulepingu põhjal Vabariigi Valitsusele üleantud väärtpaberite tagasiantmise seadus — III lugemisel.

3. Meremeestekodu seadus — II lugemisel.

Koosolekut juhatab abiesimees **M. Martna**.

Sekretäri kohal abisekretär **O. Liigand**.

Koosolek algab kell 17.15 min.

Juhataja **M. Martna**: Avan Riigikogu koosoleku.

1. Teadaandmine Sekretär **O. Liigand**:
muudatuste Tagasi on astunud Riigiko-
kohta Riigikogu gust 23. jaanuaril 1928
koosseisus. Johannes Norman Eesti
sotsialistliku tööliste partei
Tallinna valimisringkonna nimekirja järgi.
Riigikogu tööd osa võtma on kutsutud
Karl Kaal.

2. Teadaandmine komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta. Sissetulnud seaduseelnõudest on antud:
1. Omavalitsuste mak-
suseaduste muutmise seadus — omavalitsuse komisjoni.

2. Haapsalu linna administratiivpiirkonna laiendamise seadus — omavalitsuse komisjoni.

3. Riigiteenistuses seisvatele maamõõtjatele tükitöö pealt tasumaksmise seaduse muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni.

4. Kriminaal kohtupidamise seaduse § 177. muutmise seadus — üldkomisjoni.

5. Ärimaksu kohta käivate seaduste muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni.

6. Juriidiliste isikute maksuseadus — rahaasjanduse komisjoni.

7. Juriidiliste isikute maksuseaduse maksmapaneku ja elluviimise seadus — rahaasjanduse komisjoni.

3. Eesti vabariigi kulude ja tulude eelarve 1928./1929. aastaks — Vabariigi Valitsuse ettepanek.

Rahaminister **A. Teetsov**: Väga austatud Riigikogu liikmed! Esitades 1928./29. a. eelarve, ei taha ma peatuda pikemalt üksikute ministeeriumide summade analüüsimise juures. Põhjused,

miks üks või teine summa muutunud eelmise aasta eelarvega võrreldes, on minu seletuskirjas lähemalt ja minu arvates küllalt selgelt seletatud, nüüd vaid katsun mina neist summadest, mis meie eelarves näeme, ja neid eelmise aasta eelarvega võrreldes teatud järeldusi teha, millest meie majapidamisele kasu võiks olla. Meie eelarve üldsumma ei ole 1927./28. a. eelarvega võrreldes sugugi muutunud, vaid see tasa-kaalustub niisama, nagu eelmisel aastalgi 80.000.000 krooni ümber, kuid 1926./27. a. aruandega võrreldes näitab see juba 3.000.000 krooni võrra vähenemist.

See on juba suur samm edasi ja näitab, et meie riiklikus majapidamises oleme teatava seisukorrani jõudnud, kus praegusel momendil edasimineku võimatu, ja kus meie otsusele peame jõudma, missugust teed nüüd käia. On selge, et iga rahvamajanduslik üksus ainult teatava piirini koormatud võib saada maksudega ja sellest välja minnes saadud tuludest ainult piiratud kulusid teha võib, ja praegu paistame meie selle piirini jõudnud olevat. Rahanduspoliitika ülesanne seisab selles, et neid piire õigel ajal ära tunda ja sellest oma järeldusi teha, rahvamajanduse ülesandeid lahendada, milleks meil summasid vaja läheb, ja niisugusel juhtumisel uusi teid otsida, kust sissetulekuid hankida. Mis eriti meie majandusepoliitikasse puutub, siis tuleb silmas pidada, et meie terve majanduslik areng on täiesti oma ette sündi-

nud, ja ei saa meie seda edenemist teiste riikidega puhtalt võetult võrrelda. Ma loodan teatava kokkuvõtte meie riikliku kümneaastase juubeli puhul teha, et selgusele jõuda, missugust teed meie seni käinud oleme, ja sellest välja minnes ka oma arvamist avaldada, kuidas meil tulevikus tegutseda tuleks.

Mina jagan meie terve majandusliku arengu kolme ajajärku: esimene — heroiline ajajärk, teine — stagnatsiooni ajajärk ja kolmas — üleschitamise ajajärk. Esimesse ajajärku arvan ma aastaid kuni 1923. aastani, nõndanimetatud majandusliku kriisi aastani. Niisama nagu meie oma riiki üles ehitama hakkasime ilma tunduvate abinõudeta, paljaste kätega, millele siiski rõõmustavad ja kauaihaldatud tagajärjed meie iseseisvuses saavutati, viskas ennast eraettevõtlikkus intusiaslikult majanduseelu üleschitamisele. Majanduslikult olime meie vast veel kurvemas seisukorras, kui sõjalise varustuse suhtes vabariigi esimestel aastatel. Sõjaväele oli siiski jäänud hulk relvu ja sõjavarustust, millele pea ühelt ja teiselt poolt lisa juurde tuli. Majanduslikult olime aga täiesti vaeseks jäänud, ja terve meie tagavara seisis ainult meie emissiooniõiguses, mis, nagu kõigil teada, väga nõrgal jalal seisis. Alles rahusõlmimisega ja Venemaalt 15 miljoni kulla saamisega võis teatavast tagavarast rääkida. Pärast rahusõlmimist viskus eraettevõtlikkus täiesti gründertumi peale, ja ma toonitan veel kord, suurel hulgal selles usus ja hüpnoosi all, et nagu me riigi loomise julge võttega läbi viisime, niisama võisime ka vabrikuid ja kaubanduseettevõtteid asutada, mis kõigi arvates iseenesest pidi minema. Meie näeme sel ajal kõige mitmekesisemaid kihte tööstuse- ja kaubanduseettevõtetes tegevatenä, küll sõjaväelasi, küll pastoreid ja teisi. Kui meile etteheiteid tehakse tagant järele, et olevat krediteeritud kõiksuguseid ettevõtteid, siis on see omast kohast küll tõsi, aga teiselt poolt küsin ma, et millest siis meie Eesti rahvas ja Eesti tegelased targemad peaksid olema kui kõik ilma rahvas. See on juba teatavaks aksioomiks muutunud, et pärast sõdu gründertum iseenesest õitsele lööb, ja selle järele ka pea majanduslikud kriisid tekivad. Ma olen majanduslike küsimusi meie riigi algupäevist alates ikka jälginud, kuid ei ole kunagi kuulnud, et aastatel 1920. — 1923. keegi hoiatavat häält oleks tõstnud sel ajal valitseva gründertumi vastu, vaid veel enam, sel ajal loeti inimene, kes ennast vaikselt ja tasa hoidis ja ühestki ettevõtte asutamisest osa ei võtnud, nagu vähe mahajäänud mõistusega inimeseks. Nüüd on seisukord muidugi täiesti muutunud. Nüüd meie heidame tolleaegset gründertumi selleaegsetele tegelastele ette, kuid minu arvates

ei ole niisuguses pärastsõjaaegses õhkkonnas midagi parata, vaid tuleb nende olukordadega leppida. Teiselt poolt arvan ma, et osalt siiski sellel gründertumil ka oma positiivne külg on olnud. Suure osa meie praegusest aktiivsest kaubabilansist panen mina tolleaegse ettevõtlikkuse arvele, kuigi teiselt poolt ka suurem osa ettevõtteid, mis selajal asutati, hingusele läinud on.

Meie järgmiseks majanduseelu etapiks loen ma aega 1923.—1927. aastani, stagnatsiooni ajajärk. Meie majanduslik kriis, mis nii teravalt 1923. aastal nähtavale tuli, paistis esialgu ikka rängemaks minevat, ja kui ta lõpuks halvemaks muutumise teel seisakut näitas, siiski kuni 1927. aastani ei või ühestki paranemisest veel rääkida.

Kolmat ajajärku, see on 1927. a. alates, tuleks võtta kui üleschitamise ajajärgu algust. Selles ajajärgus oleme meie praegu, ja meie võime uhkusega öelda, et see paranemise protsess ikka rohkem ja rohkem ennast tunda annab. Meie ülesanne peaks olema, et see paranemise ja tervenemise protsess kiiremini sünniks, et meie majanduslikud vahekorrad niivõrt selguksid, et meil ei tarvitseks enam niisuguste küsimustega tegemist teha, nagu meile kõigile tuntud „tööpuudus“ on. Tekib küsimus, mis siis teha, või kas on üldse midagi vaja teha, et meie saame niikuinii läbi. On selge, et majanduseelu ei saa võrrelda mõne liht elava olevusega. Kui on mõne elava olevuse tähtsamad elundid kuidagi viisi puudutatud, siis hukkub ta, kuid majanduseelu juures ei või seda öelda: ta võib halvatud saada, kuid pea tekivad jälle uued idud, ja uus elu tärkab. Kuid et see elu jälle oma täiele õitsele saaks, läheb palju aastaid ilmaaegu kaduma; sellepärast on majandusepoliitika ülesanne hoolitseda, et niisuguseid halvatusi majanduseelus ette ei tuleks, sest majanduseelu halvatus tagajärjel võib ka riiklik elu halvatud saada, ja see peegeldub täiesti iga üksiku indiviidumi elus raskelt tagasi. Kui meie pilgu tagasi heidame, missuguste pingutustega meie nende tagajärgedeni jõudnud oleme, mis meie oma statistilistest andmetest väljal oeme, siis peab tunnistama, et see tee kerge ei ole olnud. Et oma eelarvet tasakaalu viia, oleme meie sunnitud olnud kodanikkude maksukoorma õige raskeks tegema, ja minu arvates on meie Eesti kodanikkude maksukoorem üks raskematest ilmas. Meie näeme küll teiste riikide aruannetest, et neil üksiku isiku peale langev maksukoorem suurem on kui meil, kuid kui meie ainult seda arvesse võtaksime, oleks see liiga ühekülgne. Niisuguse maksustamise juures on mõõduandvaks ka üldrahvus-

lik varandus, ja seal tuleb öelda, et meie oleme üks vaesematest rahvastest ilmas.

Sealjuures on aga eelarve tulnud tasakaalustada, ja tahes või tahtmata on kodanikud selle suure maksukoormaga leppima pidanud. Kuid üheski kodanikus ei ole lootus kadunud, et kui mitte sel aastal, siis ehk järgmisel aastal valitsusel võimalused tekkinud maksukoorma vähendamiseks. Kui maksud seni siiski niivõrt sisse on tulnud, nagu meie eelarvetes loodetud, siis ei tohi sellest veel järeldada, et see kodanikul kerge olnud. Seda tuleb rohkem seletada meie rahva iseloomuga, kannatlikult oma koormat kanda. Praeguse maksukoormatuse juures on kapitali loomine ja kogumine pea täitsa võimata, või kui seda siiski kuskil märgata on olnud, siis vist küll suuremalt osalt riigi seaduslike maksude mittemaksmise teel. Ja kuidas saabki kapital koguneda, kui on juhtumisi, et mõne objekti kasu kuni 80% maksudeks ära läheb. Mis meie maksuaparaadi veel iseäranis raskeks teeb, on see, et meie seni endiste Vene seaduste põhjal end maksustame, millele veel terve rida meie oma maksuseadusi juurde on tulnud ja millel ühtlane süsteem ja eesmärk täiesti puudub. Ükski maksustamisesüsteem ei tohi kuju võtta, et maksustatut arvamine ja tundmine tekiks, et terve ta töö resultaat kaduma läheb. Kuid praegustes oludes paistab see tundmine veel olevat, kuigi ta viimastel aastatel juba paranemise tundemärke näitab. Selle üldsüsteemi puuduse tagajärjel näeme meie ka, et meie seaduste mõjul meie majanduseettevõtted täitsa võõrast teed on hakanud käima, mida vähegi normaaloludes ei tohiks olla. Need ebaõiged nähtused on seletatavad mitte ainult seaduse puudulikkusega, vaid ka valitsuseaparaadi mitte küllaldase võimisega. Suuremaid etteheiteid on tehtud meie Tulumaksu seadusele, ja peab ütleva, täiesti põhjendatult. Meie oleme lasknud end selle seadusega valeteele juhtida neist üldpõhimõtetest, et maksud olgu otsekohesed, ja sellepärast on meie tulumaksu progressioon niivõrt ränk ja suur, et teataval momendil isikutel isu kaob oma sissetulekuid suurendada. Kuid praeguse valitsuse ja ka juba mitme eelmise valitsuse deklaratsioonides on leida soove, millest järeldada võib, et ometi on jõutud kord arusaamisele, et senist teed edasiminekuks meie rahvamajandusele saatuslikuks võib saada. Praegu on Riigikogus arutusel mitu tähtsat seadust, mis meie majanduseelule täieliku pöörde valmistada võivad, kui need seadused kindlas süsteemis läbi viiakse. Ma mõtlen nende seaduste all peaaesjalikult tempelmaksu seadust ja juriidiliste isikute maksuseadust. Siia juurde tuleks võtta, et efekt täielikum oleks, tulumaksu normide vähendamine. Ma toon

paar iseloomustavat nähtust, kuidas nende seaduste mõned punktid halvavalt meie majanduseelu peale mõjuvad, ja kuidas ja missuguseid soovimatuid tagajärgi need seadused kaasa on tõmbanud. Näiteks terve meie maksustamise süsteem on selle põhjuseks, et meil suur hulk väikseid aktsiaseltse tekkinud on väikse kapitaliga. Selle põhjuseks on asjaolu, et aktsiaseltside seaduses kindlad normid ette on nähtud, mille järgi aktsiaettevõtteid maksustada, kuna isiklikkudes ettevõtetes maksusumma kindlaksmääramine enam või vähem juhuslikult maksuaparaadi koosseisu arvamisest ära ripub. Et meil neid väikse kapitaliga aktsiaseltse niipalju tekkinud, on täiesti ebaloomulik nähtus, sest aktsiaseltside mõte juba on see, et sinna suure hulga rahva käest suuri kapitale suurte ettevõtete jaoks koondada. Meie aga näeme, et aktsiaseltside seadust ainult vahekordade lahendamiseks maksuaparaadiga kasutatakse. Veel üks näide: heidetakse ette, et meie aktsiapankadel väikesed omakapitalid ja selle tagajärjel rahva usaldus nende vastu õige väike, aga kellel on lõbu oma kapitali panga aktsiasesse mahutada, kui juba asutamise juures kohe aktsiakapitali pealt 6% tempelmaksu ja kapitalimaksu näol ära tuleb maksta, ja 6% pangal aastast teenida ei ole kerge asi, ning kui vaadata pankade aruandesse, läheb nende puhaskasust ümmarguselt 40% maksudeks, nii et dividendi maksmiseks enam midagi üle ei jää. Nii näeme, et meie aktsiapankadest ainult paar tükki on, kes vähegi meie oludekohast dividendi maksavad, kuna teised, kas üldse ei maksa või minimaalset. Suuremaid dividende jõuavad maksta ainult pangad, kellel vana rasva kasutada, kas majade või teiste varanduste näol. Meil praegu pangaasjanduses maksvate maksude tõttu ei ole ühtki lootust, et väliskapital ennast siin investeeriks.

Käesoleval juhtumisel on selgesti näha, et liigmaksustamine siin üldse midagi sisse ei too. Viimase kolme aasta jooksul ei ole aktsiakapital üldse enam suurenenud, vaid kui statistilised andmed näitavad, et seal siiski kolme aasta jooksul kapital vähe tõusnud on, siis see ainult tagavarakapitali tõusu ja kuldbilansi seaduse najal sündinud on.

Aga see on meie harilik viga. Kui meie hakkame ühte asja arutama, siis unustame ümbruse ära, ja selle tagajärjel ei ole kõigil neil seadustel ja määrustel mis välja antakse, ühtki mõju. Aktsiapankade suhtes asuti seisukohale, et neid on liiga palju ja see ajab laenu kalliks. Iseloomustav on, et niisuguse resolutsiooniga just ühispankade päev 1924. aastal hakkama on saanud ja toonitab, et suurpankade hulk „laenu kalliks ajab ja ühtlasi ka nõrku panku ellu kutsuda võimaldab, mis kergesti raskesse

seisukorda võivad sattuda, kui ka usaldust pankade vastu kõigutada.“ Sel puhul peab ühispankade esindajate koosolek tarvilikuks, et uute aktsiapankade asutamise luba tuleks anda ainult kõigesuuremate kaalutlemiste korral, ja aktsiapankade agentuuride asutamise luba üldse mitte anda seal, kus olemas mõni teine sarnane asutus. Ühispankade asutamise suhtes valitseb meil praegu täielik vabadus, ja neid tekib nii kui seeni. Nii oli meil 1924. a. veel 104 ühispanka, kuna nüüd neid ümmarguselt 200 ümber on. Et siin ühelt poolt ainult aktsiapankade juurest kõige pahe alust otsitud on, ei ole ühispankade suhtes keegi sõna Julienud võtta, välja arvatud mõned üksikud ajalehemärkused. Et ka ühispankade alal sel puhul süsteem ja kord peaks valitsema, peaks igaühele selge olema. Aktsiapankade alal on praegu täielik kokkutõmbamise ajajärk. Viimaste aastate jooksul on likvideerunud 6 aktsiapanka, kas fusiooni või täieliku likvidatsiooni teel. Samal ajal näeme aga meie ühispankade arvel ligi 100% tõusu viimase 3 aasta jooksul. Et siin seaduses üks täitmata auk on, peaks igaühel selge olema juba sellest nähtusest, et üks likvideeritav pank väga teravmõtteliselt likvidatsioonist mööda pääsis end ühispankaks muutes. Mina ei taha end ühispankade vastasena välja paista lasta, kui mina selle juhtumise siin ette toon, vaid teen seda selles teadmises, et siin midagi parandada tuleb.

Üheks üldpaheks meie riiklikus elus on nähtus, et meie ei oska küllalt erapoolelt asjade üle otsustada, ja kui vahekorrad selgitada tahavad, siis liiga isiklikuks läheme. Meie majanduseelul mängib kaubandus küllalt tähtsat osa, mis õigustaks, et seal ilmaaegseid hõõrumisi ei oleks, kuid nähtused on siiski sel alal päris kurvad. Meie kaubanduseettevõtetes ei ole seisukord küllalt kerge, ja raskused kutsuvad enesestmõistetavalt kibeduse esile, mida kellegi peale välja valada katsutakse. Ikka on teine süüdi, kui kellelgi ühel või teisel alal raskusi ette tuleb. Trastiliseks näiteks sel puhul tuleb lugeda meie ühistegeliste kaubanduseettevõtete ja erakaubanduse vahekorrad, mille selgitamine on muutunud täielikuks sõjaks. Jälle tuleb alla kriipsutada, et kui kõigil meie raskuste põhjused teada oleksid, et siis neid teravusi palju ära oleks hoidud. Peaks selge olema, et meie kodumaaal küllalt ruumi ja töövälja jätkub nii erettevõtjatele kui ühissetevõtjatele. Kui erakaupmehed süüdistavad ühistegelisi kaupmehi ja ümberpöörduvalt, et nad kõiksugu soodustustega ja teiselt poolt kõiksugu võtetega üksteisele elu raskeks teevad, siis on see küll ilmaaegne jõukulutus. Vaatame ainult selle peale, et 1. jaan. 1914 a. oli Tallinnas kokku kau-

banduse- ja tööstuseettevõtteid 2.727 ja 1926. a. oli samas Tallinnas 4.374, seega 1.647 ettevõtet rohkem kui enne sõda, kus Tallinna elanikkude arv tunduvalt suurem oli kui praegu, ja kus tööstuslikud võimalused praegustest palju avaramad olid. Peaks enesest arusaadav olema, et praeguste maksude ja elamistingimuste juures neil 1.647 ettevõtjal, kes ületavad ennesõjaaegse arvu, ühes teistega seisukord raskem peab olema ja ei aita seal nende seisukorda parandada ühegi süüdlase otsimine. Praegu on siiski märgata teatavat tendentsi nii Tallinnas kui ka üle maa kaubanduse- ja tööstuseettevõtete kokkutõmbamiseks. Siiski Tallinnas ei ole ta küllalt tunduvalt veel, et rohkem rääkida. Nii on Tallinnas 1924.—1926. a. vähenenud ainult 70 ettevõtte võrra, kuna üle maa 1924.—1926. a. vähenenud on 419 ettevõtte võrra. Praegune tendents paistab olevat, et suur hulk ettevõtteid ei ela, vaid paremal juhtumisel ainult hinge sees jõuab hoida lootes, et nende võistlejad reast välja kukuvad. See protsess võib veel mitu aastat kesta, ja nii kaua, kui see protsess oma loomuliku tulemuseni ei ole jõudnud, ei saa meie Tallinnas ja ka üle maa rääkida tervest kaubanduslikust seisukorrast.

Tööstuse alal on seisukord tunduvalt parem, kuigi ka neid arvu poolest tunduvalt rohkem on kui enne sõda. Ma ei taha nende nähtuste juures kauemini peatuda, vaid tõin selle esile kui ühe nähtuse, mis põhjuseks on meie majanduseettevõtete raskustes, siia juurde veel arvates kõrged maksud, ja kriitiline seisukord ongi käes. Kui veel puudutada ühistegeliste ettevõtete ja erettevõtete teravat vahekorrad, siis paistab küll vähegi objektiivsele vaatlejale silma, et need teravused on enam isiklikud kui sisulised. Terve meie ühistegelise liikumine ja kapitalistlik kord on täitsa teistes oludes tekkinud, kui seda Lääne-Euroopa riikides tähele paneme. Lääne riikides tekkis ühistegevus võitluseks kapitalistliku korraga, kuna meie kapitalistlik kord võime öelda tekkis ühistegelise liikumisest. Need lähtekohad peaksid minu arvates selleks küllaldased olema, et vastastikku rohkem arusaamist oleks ja et ilmaaegseid teravusi ära hoida.

Kui meie oma riigi eelarvet võrdleme näiteks Läti, Soome, Taani riikide eelarvetega, siis tuleb konstateerida, et üldjoontes üksikute alade kulutusesummad pea täiesti rööbasjoones liiguvad. Vähemaid kõikumisi on küll ühe või teise summa juures märgata, kuid see võib ka eelarve sisemise struktuuri tagajärjeks olla, kuid üldpilt on väga sarnane. Võtame näiteks: haridusministeeriumi peale kulutame meie netto-eelarves — kõik arved on võetud netto-eelarve piirides, sest Läti ja

Taani eelarved on netto-eelarved — 16,1% üldsummast, Läti — 11,6%, Soome — 17,7% ja Taani — 18,7%. Põllutöoministeeriumi peale kulutame meie 5,9%, Läti — 4,1%, Soome — 6,2%, Taani 3,4%. Välisministeeriumi peale — 1,9, Läti — 1,4, Soome — 1,2 ja Taani — 1,6. Töö-hoolekandeministeerium ja pensionid meil — 9,1, Läti — 8,8, Soome — 8,0 ja Taani — 18,3. Kaitseministeeriumi peale meil — 33,8, Läti — 26,4, Soome — 15,3 ja Taani 16,6.

Sellest võiks järeldada, et võimalused on enam või vähem igalpool ühtlased ja et ka lahenduseviisid väga ühtlast pilti näitavad. (A. Jõeäär, stp: A g a k a i t s e m i n i s t e e r i u m ?) Siin on meil küll vähe rohkem, aga teistel kui vanematel riikidel on aastate jooksul rohkem tagavaru kogutud.

Meie majandusliku seisukorra üldisele hindamisele üle minnes tuleb muidugi eeskätt peatuda rahareformi ja selle kaasnähtuste juures. Olgugi et rahareformi seadused tegelikult maksma hakkasid 1. skp., on kogu läinud aasta majanduseelu liikunud reformi tähe all.

Pea tarvilikuks veel kord avalikult rõhutada, et minu eelkäija erilist tänu just sellega on teeninud, et ta täiesti õieti meie oma jõude hinnates mitte üksi nende peale ehitama ei hakanud, vaid rahvasteliidu poole pööras, kelle asjatundjate suurt autoriteeti ta reformi väljatöötamisel ära võis kasutada ja kelle moraalsel toetusel korda läks välislaenu nii kergetel tingimustel läbi viia, missugustest meie oma käe peal tegutsedes mõeldagi ei oleks võinud.

Kui minu eelkäija veel läinud aasta eelarve-kõnes seletas, et rahareformi ülesandeks on 1) juurde tõmmata väliskapitali ja 2) luua kindel raha, siis võime täna julgesti öelda, et meil 1) on kindel raha ja 2) just sellest ajast peale, kui välismaal kindlasti teatavaks sai, et rahareform kõikumata otsustatud on, võime märgata ka suuremat väliskapitali sissevoolu eramajandusse, mida minu eelkäija õigusega kogu rahareformi ja välislaenu kõige tähtsaks saavutuseks pidas öeldes, et otsekohene välislaenu mõju meie majandusele peaks kõige väiksem põhjus olema välislaenu tegemiseks. Täna, kui ma siin kõnelen, on meil välislaenu juba 7 kuud tehtud. Meie ei ole sellest rahast veel ühtki senti ära kulutanud, küll aga oleme meie juba poole aasta protsendid maksanud, milleks kulus ümmarguselt 1 miljon krooni välisvaluutat. Sellegi peale vaatamata on sama aja jooksul Eesti panga välisvaluuta tagavarad välisvaluuta sissevoolu tagajärjel kasvanud peaaegu täpselt kahekordseks — 8 miljoni krooni pealt juuni lõpul 16 miljoni krooni

peale detsembri lõpul. Meie üldine valuuta kate, ilma välislaenu arvesse võtmata, tõusis sama aja jooksul 14 milj. krooni pealt 22 milj. kr. peale, ehk 40% pealt 56% peale.

Mõnelt poolt on tõendatud, need arvud näidata just, et meie omal jõul ja ilma välislaenu tegemata oleksime suutnud rahareformi teostada nii, et rahvamajanduse maksukoorma suurendamine välislaenu intresside näol täiesti liigne olevat olnud, kuid minu arusaamisel tõendavad need arvud ainult seda, mis minu eelkäija aasta tagasi ennustas, — usalduse kasvamisest meie majanduseaparaadi kindluse vastu, niihästi sisemaal kui välismaal, sest väljaveo ülekaaluga üksi ei saa seda suurt valuutatagavarade kasvamisest seletada, vaid siin on tegemist kahtlemata suurema väliskapitali sissevooluga, millest üksikud summad ka üldiselt teatavaks on saanud, nagu hiljuti pikema aja peale tehtud kindel laenu ühe Eesti suurema paberivabriku poolt Ameerikas, samuti Rootsi „Emissions-institutet“ suuremad investimised käesoleva aasta jooksul kiviõli alal ja mõned teised.

Veel teisel põhjusel ei loe mina meie välislaenu ilmaaegu tehtuks. Tuletame ainult meelde kõik need Eesti pangale kallalekippumised nõndanimetatud „külmanud laenude“ pärast. Miks oli Eesti pank neid omal ajal andnud? Need pidid kohe tagasi nõutud saama! Nüüd on meil vähe ettekujutus vaja, et need laenuid tõesti nende firmade poolt tagasi maksetud on. Vaevalt, et selleks sisemaal summasid leida oli ja neid oleks üksikutel äridel tulnud niikuinii välismaalt muretseda ja muidugi selle eest protsente maksta. Ja meie maksubilanss oleks just samas seisukorras, kui praegu riikliku laenu tegemise järele või arvatavasti küll tunduvalt halvemas! Nüüd on riik nende paljude üksikute firmade asemel selle raha ühes summas muretsenud.

Ülaltoodud asjaolusid tõendavad ka erapankades „Nostro“ kohustused välismaa vastu, mis kasvasid 1. okt. — 1. okt. 1926./27. ligi 3 milj. kr. võrra, kuni 8.326.000 kroonini. Teada on aga, kuidas veel mõni aasta tagasi need kohustused kogu aja kokku tõmbusid, sest et usaldus meie majandusliku kindluse vastu välismaal kahanes. Mis puutub usalduse kasvamisest sisemaal, meie eneste keskel, siis pildistab seda väga värvirikalt lugu, mis juhtub ühes siinses aktsiapangas paar nädalat pärast rahaseaduste vastuvõtmist Riigikogu poolt. Panka tuleb maamees ja pärib Rootsi krooni ostukursi ning hoiusummade protsendi järele. Tema tahtvat nimelt Rootsi kroone Eesti rahaks vahetada ja pank hoiule panna. Kui talt küsitakse, kus ta kroonid on, vastab ta: „Eks nad siinsamas Teie juures

ole“, läheb safe'i ja toob sealt mõnituhat krooni välja, mis tal seal kasutamata ja intresse kandmata „igaks juhtumiseks“ aastaid on seisnud. Nüüd on ta usaldus tagasi tulnud Eesti raha vastu ja ta vahetab kroonid markadesse ümber. See on juhtumine, mis nii mitmel pool pankades ühel või teisel kujul kordus ja mille tagajärjed ennast tunda annavad pankade hoiusummade kasvamisest viimase aasta jooksul. Oktoobrist oktoobrini 1926./27. on hoiusummad kasvanud erapankades enam kui 7 milj. krooni võrra, 23.300.000 kr. pealt 30.600.000 kr. peale, ning ühispankades on see nähtus samuti tähelepanav. Tänavu sügisel oli kord juba aeg, iseäranis provintsis, kus pangad kaebasid raha ülikülluse üle, mida enam võimalik ei olevat mahutada, ja kaebasid klientide puuduse üle, kes enam endiselt iga hinna eest valmis ei olnud raha võtma. Aasta vahetusel asetleidnud diskonto intresside alandamine ei olnud sellega mingisugune kunstlik või kuskilt poolt pealesurutud võte, vaid teatud rahakülluse otsekohene tagajärg, millele pangad näisid püüdma korralikku mahutust leida. Samuti ei tule ka unustada, et erapankade poolt väljakuulutatud protsendinormid laenu- ja diskonto pealt on m a k s i m a a l - n o r m i d, ja et kindlad ning paremad kliendid raha ka erapankadest tunduvalt odavamalt saavad, mõnikord isegi odavamalt, kui meie praegune Eesti panga ametlik diskontomäär — 7,5% — ja igatahes on praegusel korral üldine arvamine, et ühtki meest, kes vähegi kaela kannab ja kelle laenu nõudmine kuidagi põhjendatud on, tühjade kätega minema ei saadeta. Veel aasta tagasi oli seisukord rahaturul hoopis teine, ja meie peame otsekohese tunnistama, et see muutus ei ole tulnud millegist muust, kui suurelt osalt ainult usalduse kasvamisest meie majandusliku stabiilsuse vastu.

Üldpildi täienduseks olgu tähendatud, et meie vekslite protestide summa 1924. a. alates, mil protestid oma kõrgusepunktis olid, alalist vähenemist näitab. 1927. a. protestide hulk on 1924. a. omadest tervelt 1,6 milj. krooni võrra vähem. Kuid protesteeritud vekslite arv on samal ajal 25.767 pealt 47.157 peale tõusnud. See nähtus on seletatav suure hulga väikeste põllumajanduslike vekslite protesti minekuga. Sellest tuleks küll järeldus teha, et põllumehel ei maksa iga ostu veksliga tasuda, sest muidu läheb protestikulude tõttu vastav soodustuselaen tunduvalt kallimaks, kui kõige kallima provintsipanga protsendiga laen.

Kuid kahjuks peab tunnistama, et nii soodne, kui konjunktuuri muutus on olnud rahaturul, ei ole olnud meie üldine majanduslik areng. Produktsiooni andmed läinud aasta

kohta ei ole muidugi kõik veel täpselt kogutud, aga need, mis olemas, näitavad, et toodang niihästi põllumajanduses kui ka tööstuses üsna aeglaselt on kasvanud, ja et mõnel alal isegi võib rääkida täielikust seisakust. Talivilja, peaaesjalikult rukkisaak ületas küll eelmise aasta saagi enam kui 50.000 tonni võrra ja oli ligi 4% kõrgem, kui 1921./25. aastate keskmine, millele kaasa aitas niihästi suurem saak hektaarilt, kui ka laienenud kasvupind, mis aga siiski veel ümmarguselt 10.000 hektaari väiksem on, kui 1921./25. a. keskmine, kuid söödavilja saagid olid tunduvalt alla keskmist, andes ligemale 70.000 tonni ehk 22% vähem, kui eelmisel aastal. Ka kartul ja lina kannatasid põua all, kusjuures kartulisaa 222.000 tonni ehk ligi $\frac{1}{4}$ vähem on hinnatud eelmise aasta saagist, kuna aga linakiudu, arvesse võttes kasvanud külvipinda, rohkem loodetakse saada, kui läinud aastal, olgugi et seemnesaa 222.000 tonni ehk ligi $\frac{1}{4}$ vähem oli. Heinale oli läinud aasta ilmastik soodne, ja selle tagajärjel ka saak suurem, nii et maapidamise saak lõppkokkuvõttes toiduühikuks ümber arvatusena isegi 1926. a. saagi mõne miljoni võrra ületab — 1230 milj. 1214 milj. vastu —.

Ka söödavilja puudujääk on peaaegu tasakaalus toiduvilja enam-saagiga, nii et ka teravilja alal meil raskem aasta ees ei seisa, kui läinud oli. Põllumehel võib ta mõnes suhtes isegi soodsam olla, silmas pidades näiteks kartuli kõrgeid hindu. Kui ehk maapidamise toodang üldistes joontes eelmise aasta tasapinnale on jäänud, siis näitab loomade üldarvu juurdekasv läinud aasta eest tunduvalt aeglasem olema kui seni, eriti mis puutub lehmade arvu. Lehmade üldarv on läinud aasta jooksul kasvanud vaevalt 7.000 võrra, kuna autoriteetlikult poolt ennustatud keskmine juurdekasv peaks olema vähemalt 22.000 lehma aastas. Loomasaaduste toodangu kohta ei ole seni veel täpseid andmeid, sest antud kokkuvõtted käivad väljaveo kohta, mille kasvamine aga igatahes ei pruugi tõendada toodangu kasvamist sisemaal, vaid mõnel juhtumisel ka sisemaa tarviduse kahanemisega põhjendatud võib olla.

Meie põllumajanduses on olemas haru, milline ühenduses tööstusega võiks tähtsat osa mängida meie majanduses, kuid millise peale seniajani liiga vähe tähelepanu pööratud, see on lambakasvatus. Statistilised andmed näitavad, et lammaste arv on tõusnud 1920. a. kuni 1925. aastani. 1) üle 1 aasta vanad — 313.217 pealt 379.316 peale ehk +21,1%, 2) talleid kuni 1 a. — 238.319 pealt 339.226 peale ehk +42,3%. 1925. aastal oli juurdekasv: — esimesed +8,8%, teised +30,4%. Meie näeme siin juurdekasvu õnetu 1922. aasta peale vaatamata, kus palju

lambaid haigustesse lõppes, ja ka selle peale vaatamata, et ei ole olemas ühtki seltsi, kes lambakasvatuse edendamise oma erialaks oleks teinud, ei ole olemas isegi lambakasvatuse eriteadlast põllutööstusriikide, vaatamata selle peale, et tegemist on rahva varaga $6\frac{1}{2}$ —7 miljoni krooni väärtuses. Teiselt poolt saadavad aga kalevivabrikud suured summad valuutat välismaadesse, vaatamata selle peale, et meie turul on kasvanud keskmiste ja odavate kalevite nõudmine, milliseid suuremalt jaolt võiks kodumaa villadest valmistada. Juba 1923. aastal võeti see küsimus üles vabrikantide ühisuse poolt, kus muu seas selgus, et 1922. aastal oli üksi Sindi vabrik 1 m. kr. eest villa välismaalt ostnud. Ainult 10% oli selle hulgas niisugust villa, millist kvaliteedi järgi sisemaal produtseerida ei võiks. Põllutööstusriiki, vabrikantide ühisuse ja töösturite ühisel nõupidamisel selgus juba 1923. aastal, et oleks võimalik villa-saaki olemas oleva lamaste arvu juures niipalju tõsta, et kalevivabrikute tarvidus kaetaks peale mõne sordi. Praegu on villasaak väga kehv, võrreldes isegi niisuguse põhjapoolse maaga kui Soome, ja peale selle sünnib pügamine ja sorteerimine nii asjatundmata, et vabrikud oma maa villu tarvitada ei saa. On ka mõned sammud astunud, näiteks Rootsi krediitidega suguloomi muretsetud, kuid ammugi mitte niisugusel ulatusel, kui asja tähtsus seda nõuab, ei ole isegi see asjatundja ette valmistatud, kelle vajadust 1923. aasta nõupidamine ühel häälel toonitas. Siin parandust tuua peaks olema üks valitsuse ülesandeist.

Tuleb otsekoheselt tunnistada, et meie põllumajandus läinud aastal kriisi tähe all on arenenud ja et selle kriisi tähendus ja ulatus veel mitte küllaldaselt aru saadud ja hinnatud ei ole. Küllalt on, kui nimetada, et põllupidamise tasuvus 1926./27. a. eelkokkuvõtete järgi on langenud puhta saagi mõttes 3,1% — 1,4% ehk tulundusemaa hektaarilt 13 krooni pealt 5 krooni peale ja puhta varanduse rendi näol isegi 2,8% — 0,9%. Kõige viimasel ajal on isegi meie agronoomide ringkonnast kuulda olnud kaebust, et karjapidamine ennast ei tasuvat ja et tarvis olevat põllumehele enam teravilja kasvatuse peale rõhku panema hakata. Ses mõttes on kriis üldiselt tunnustatud, kuid üldiselt tunnustatud ei ole selle põhjused. Need viimased on osalt kahtlemata sisemist laadi — kapitali puudus, põllumehe oskamatuse oma majapidamist turunõuetele vastavalt sisse seada, halvad läbikäimeteed j.n.e. Kuid nende kõrval omavad iga päevaga suurema tähenduse põhjused, millel näib olevat üleilmlik ulatus ja mis ühtviisi Euroopa

põllumehe seisukorra raskeks teevad, olgu see Eestis, Taanis või Inglismaal. Seks põhjuseks tuleb lugeda ookeanitaguste maade konkurentsi piimasaaduste alal, mis iga päevaga ähvardavamaks muutub ja mis Euroopa karjajandust samasuguse kriisi ja pikaldase seisakuga ähvardab, mida läinud sajangu 80. ja 90. aastatel põllumajandus pödes ookeanitaguse teravilja konkurentsi tagajärjel. Siin on Eesti põllumajandus eriti sellepärast väga raskesse seisukorda pandud, et meil puudub põllumajanduse saaduste jaoks suurem siseturg, ja mitte üksi karjasaaduste jaoks, vaid just põllu- ja aiasaaduste tarvidus on meil selleks liiga väike, et korraldatud produktsiooni võimaldada. Meil elatab ennast põllumajandusest kolm viiendikku kogu rahvast, ja on põllumajapidamine loomulikult rohkem tarviliku iseloomuga kui mujal, nii et talus valmistatud saadustest keskmiselt ainult $\frac{3}{5}$ turule läheb, või kui välja jätta suurtalundid, siis vaevalt $\frac{1}{2}$. Taanis aga näiteks elatab ennast põllumajandusest vaevalt $\frac{1}{3}$ kogu rahvast, ja on seal sellega põllumajanduse saaduste turustamistingimused sisemaal igatahes palju lahedamad kui meil. Sellelt seisukohalt vaadatud on meie tööstuslik areng üheks põllumajandusliku arengu eeltingimuseks, ja ei või kuidagi viisi seisukohale asuda, et tööstus ja põllumajandus nagu kaks üksteise vaenlast vastamisi seisavad, missugusele seisukohale kahjuks mitmel puhul on asunud. Sellepärast oleks ekslik üldmajandusepoliitilisest seisukohast välja minnes ainult põllumajanduse tarvidusi esiplaanile nihutada, nagu seda viimasel ajal on katsutud teha, jättes saatuse hoolde teised majanduseharud. Meie ei tohi ühekülgsest mõelda!

Suure tähtsuse riigi majapidamises omab meil tööstus. Vabrikute ja tehaste näol oleme pärinud endisest ajast suured varandused. Olude sunnil on mõned neist küll saanud teatavaks koormaks riigile ja eramajandusele, kuid suurem osa on end uute olude kohaselt ümber korraldanud ja esineb tähtsa majandusliku tegurina. Hiljutisel nõupidamisel härra Riigivanema juures kuulsime, et suurtööstuses 1926. a. tegevuses oli üle 28.000 inimese, et nende teenistusetasu ulatus üle 16 milj. kr. ja nettotoodangu väärtus tõusis üle 46 milj. krooni. Samal aastal oli suur- ja kesktööstuses kokku 42.000 isikut tegevuses ja makstud töötasu tõusis ligi 24 milj. kr. Võrreldes neid summasid riigi eelarvega ja väliskaubanduse läbikäiguga näeme, et tööstuslike töölise töötasu riigi eelarve neljandikule võrdne on ja suurtööstuse toodang poole sisseveo väärtuse summast kujutab. Toetudes neile arvudele võib tunnistada, et üksikute ebaõnnestuste

peale vaatamata mõnel alal tööstuse üldtähtsust, tarvidust ja kasulikkust kuidagi eitada ei saa, vaid ümberpöörduvalt, ta Riigikogu ning Vabariigi Valitsuse tõsist tähelepanu väärrib.

Elu tehastes, ka neis, mis koguni vähese kahjuga töötavad, hoiab alles need suured väärtused ja varandused, mis tehastesse mahutatud, ja võib olla, et pole kaugel aeg, kus need-samad tehased väärtuste valmistamise abinõudena nii väga tarvilikuks ja kasulikuks rahvale ja riigile osutuvad. Tööstuse tähtsuse kõrval nii väliskaubanduses kui siseturu varustamises peab rõhutama ta osa rahvamajanduse kindlustamise alal. Rahva tegevuseala peab mitmekesine olema, siis on ka majandus stabiilsem. Arvestama peab ka inimeste isiklike kalduvustega: ei sobi kõigile põllutöö. Tööstus avab tegevusevälja oskuseinimestele väga suure mitmekesisusega. Hulk käsi pääseb tegutsema toore materjali kallihinnaliseks kaubaks muutmise juures kogu aasta, ka ajajärgul, kus põllutöö takistatud on. Hulk intelligent jõude leiab tööstuses tegutsemisvõimalust. Tööstuse najal elutsevad tunduval määral linnad, ta annab võimalust paremini kasutada raudteid ja kõiksugu veabinõusid, toob kaudseid ja otsekoheseid makse riigikassasse ning kergendab riigikaitset ja kindlustab majanduslikku iseseisvust. Sellepärast peab kogu rahva püüd olema muretseda selle eest, et tööstus elujõuline oleks ja edeneda võiks. Tarvis tingimus luua, mis seda rõhumise vastu väljastpoolt kaitseks ja eluvõimuliseks siseturul teeks. Selleks peab: 1) püüdma turgu laiendada kaubalepingute kaudu, 2) korraldada sisseveotolle nii, et need küllaldast kaitset annaksid kodumaa tööstusele, 3) vähendada sisseveotolle tööstusele tarvisminevate toores- ja poolvalmisainete ning tarbeasjade pealt, mida kodumaal ei valmistata, 4) kergendada laenuitingimusi ning 5) maksude suhtes arvestada tööstuse kandejõu ja teenistuse ulatusega. Praegu päevakorral olevate tempelmaksu ja juriidiliste isikute maksustamise seaduse eelnõude läbivaatamise puhul on Riigikogul juhus õiget arusaamist meie majanduslike küsimuste vastu üles näidata. Tähdendan, et suureks takistuseks tööstuse edenemisel kapitalipuudus on. Selle tung tööstusse ripub ära kapitali ja puhaskasu maksustamisest. Kui neid praegu maksuselolevate normidega võrreldes vähendada, võib loota seisukorra paranemist, ja riigikassa kaotus kattub kaudsel teel elavama tegevuse tagajärjel. Muidugi tuleb ka tööandjate ja töövõtjate vahekorras püüda vastastikust arusaamist ja kokkulepet edendada, mis rahulliku koostööd kindlustaks.

Mis meie tööliste tasusse puutub, siis on need üldiselt võrrelduna Euroopa 9 linna —

mille kohta minul andmed — keskmiste normide piirides: kui Philadelphia tööliste tasu 100 peale arvata, siis on Brüsseli töölisel ainult 26, Lodzi — 29, Mailandi — 28, Praha — 30, Riia — 30, Rooma — 29, Tallinna — 27, Viini — 28, Varssavi — 24. Seega oleks keskmine 28, Tallinnas 27, nii et Tallinna arv sellele keskmisele väga lähedane on. Kui arvesse võtta, et neis vastavates riikides ümmarguselt 90 milj. elanikku, siis võime öelda, et mitte meie üksi raskuste all ei kannata.

Eriti suure tähtsuse omab tööstuse arendamise ülesanne ühenduses meie rahvaarvu kasvamise probleemiga. Üldandmed sel alal on teatavasti äärmiselt kurvad. 1923. a. peale kuni 1926. aastani on meil rahva loomulik juurdekasv, mis üldse väga väike olnud, langedes kolm korda, 5,717—1,930 hingē peale ja 1927. a. kohta näitavad senised eelkokkuvõtted, et meie õnnelikud võime olla, kui surevus sündivust ei ületa. Kuna sellest loomulikust juurdekasvust kasvav väljaränd veel mõni tuhat ära viib, siis oli meil üldine juurdekasv, mis 1922. a. ulatas veel 9,000 — ja 1923. a. — 7,000 juba 1926. a. rahvaarvu kahanemiseks 1,000 isiku võrra ümber muutunud, ja kõigi tunnuste järgi võib arvata, et läinud aastal see kahanemine veel suurem oli. Rahva väljaränd on tingitud muidugi rasketest tööoludest nii maal kui linnas, kuid ei või siiski nime tamata jätta, et meil linnad olgugi väikest siiski teatud kasvamise tendentsi näitavad, maal aga kahaneb rahvaarv kahtlemata ühes põllumajanduse arenguga. N. Köstneri uuritud näitavad selgelt, et maal põllumajanduse kohta seda tihedamalt rahvast elab, mida mahajäetum teatud maanurk on, ja ümberpöörduvalt, ja kui nüüd silmas pidada, et meil põllumajanduses teatud areng ja produktiooni kasv just neis mahajäänud maakohtades aset leidnud, siis tuleb sellega arvestada, et lähematel aastatel põllumajandusest veel rohkem inimesi välja tõugatakse kui seni, ja kui neile liigsetele inimestele tööstuses tegevust ei suudeta leida, peavad nad tahes või tahtmata välja rändama.

Muidugi tarvitab meie tööstus oma arenguks sama hädaliselt kapitali kui põllumajanduski, ja sel alal saab valitsus ka tööstuse huviseid silmas pidama. Ei või aga siiski nime tamata jätta, et niisama nagu põllumajanduses paljud puudused kõrvaldatavad oleksid, kui talumajapidamine tehniliselt õieti organiseeritud oleks, niisama ka tööstuses ettevõtete organisatsioon väga palju soovida jätab, ja just selle organisatsiooni puuduste tagajärjel tihti-peale valmistuskulud suureks tõusevad ja ettevõtte võistlusevõimetuks teevad.

Statistika keskbüroo kokkuvõtted näitavad peale selle, et n.n. põllumajanduse puhastatud kogutoodang, s. t. kogusaak seemneviljata ja loomade remondita on kasvanud 1922./23. põllumajanduseaastast kuni 1925./26. põllumajanduseaastani 139 milj. kr. pealt 234 milj. kr. peale ehk 68%. Kuid kui arvesse võtta, et sama aja jooksul põllusaaduste hindade tasapind on kasvanud ümmarguselt 40% võrra, siis on käsitatava kolme aasta jooksul põllumajanduse toodang kvantumi järgi kasvanud ümmarguselt ainult 20%. Sama statistika keskbüroo poolt tehtud kokkuvõtted Eesti tööstuse toodangu kohta näitavad, et suurtööstuse nettotoodang sama aja jooksul on kasvanud 27 milj. kr. pealt 43 milj. kr. peale ehk 58%. Kuna samal ajal tööstusesaaduste hinnad enne on langenud kui tõusnud, siis võib öelda, et tööstustoodang kvantumi järgi enne veel suurem oli. Nii näib, vaatamata kõigi raskuste peale, mis ka tööstusel veel ees on, ometi ta toodangu areng aastas kõrgem olevat põllumajanduse toodangu arengust, mis täiesti loomulik ja minu arusaamisel ka tervitav nähtus, sest nagu ma juba nimetasin, põhjeneb põllumajanduse ja põllumehe heakäekäik osalt just tööstuse käekäigul, ja et meil, vaatamata kõigi raskuste peale tööstuses, siiski ka tööliste palgad, olgugi õige väikesel määral, viimasel ajal kasvanud on, kuna nad põllumajanduses langema kipuvad, on veel üheks tõenduseks, et meie tööstuse seisukord nii lootusetu ei olegi, kui seda vahepeal on arvatud. Vaatamata sellele, et meil põllumajanduses tegev on ümmarguselt 60% kogu rahvast ja tööstuses ainult 15%, on ometi tööstusesaaduste osa meie üldises rahvamajanduse bilansis võrratult suurema tähendusega, sest et üksi suurtööstuses aktiivselt tegeva umbes 30.000 isiku kohta langeb ümmarguselt 43 milj. kr. väärtuses nettotoodangut ehk 1.500 kr. inimese kohta, kuna põllumajanduses aktiivselt tegevate kohta tuleb toodangut ainult umbes 560 krooni. Isääraniis tähtsat osa etendab tööstus meie väliskaubanduse bilansis, kus tööstuseainete väljavedu väärtuse järgi vähemalt sama suure summa annab, kui põllumajanduseainete väljavedu. Statistilised kokkuvõtted näitavad küll põllumajanduseainete ülekaalu tööstuseainetega võrreldes, kuid see ülekaal tekib sellest, et metsasaadused erirühmana on arvestatud, kuna aga teada on, et metsasaaduste väärtusest kaugelt üle poole on juurde lisatud ümbertöötamise teel tööstuses — põllumajanduseainete väljavedu oli 1926. a. 45 milj. kr., tööstuseainete — 37 milj., metsasaaduste — 13 milj. Meie tööstusele oleme oma aktiivse kaubandusbilansi eest igatahes samal määral võlgu kui põllumajandusele, sest tööstusesaa-

duste sissevedu on meil 1923.—1926. a. langenud 22% võrra, kuna samal ajal põllumajanduse saaduste sissevedu on kasvanud 46% võrra. Nii on kodumaa tööstus suutnud suure osa sellest anda, mis meie seni sisse vedasime, ja see osa näib aastast aastasse kasvavat. Tõsi on ju muidugi, et põllumajanduse saaduste väljavedu viimaste aastate jooksul kiiremini on kasvanud kui tööstusesaaduste oma, kuid ka siin ei tohi seisukorda liiga suurel määral tööstuse kahjuks hinnata ja kõiki lootusi tulevikus panna põllumajanduse peale, sest nagu ma juba nimetasin, ei ole põllumajanduse saaduste väljavedu nii kiires tempos kasvanud, nagu esimeste aastate väljaveoandmete järgi otsustada võiks, vaid see tempo näib aastast aastasse aeglasemaks jääma. Nii kasvas või väljavedu läinud aastal kvantumilt ainult 12%, kuna ta eelmisel aastal kasvas 35% ja enne seda koguni üle 100%.

Inimeste ja loomade tarviduseks läinud teravilja hulk kõigub küll aastast aastasse, kuid see kõikumine näib tulevat peaaesjalikult sisseveo tähtaegadest, nimelt sellest, kas see sünnib põllumajanduseaasta lõpul või järgneva põllumajanduseaasta algul. Nii oli üldine inimeste ja loomade tarviduseks läinud teravilja hulk keskmiselt kolme aasta jooksul 1921./22. — 1923./24. — 472.000 tonni ja järgneval kolmel aastal — 1924./25. — 1926./27. — samuti 472.000. — Vahekeskmistes on natuke üle 100 tonni. Kurvema nähtusena tuleb siia juurde lisada, et omamaa saak keskmiselt eelmise kolm-aasta kohta oli 519.000 tonni, järgmise kolm-aasta kohta 486.000 tonni. Selle vastu aga teravilja sisseveo ülekaal vastavalt 48.000 ja 78.000 tonni. Meie väliskaubanduses näib sissevedu, mis muidugi teatud mõttes peegeldab just meie tarvitajate seisukorda, olema kinni naelutatud 96 milj. kr. tasapinnale, sest 1925. a. oli meie sissevedu 96,6 milj. kr., 1926. — 95,6 milj. kr. ja 1927. — 96,4 milj., nii siis kõikumine aastast aastasse vaevalt 1%. Nähtavasti on meie rahvamajanduse ostujõud selle summaga piiratud, sest kui andmeid lähemalt vaadelda, tuleb avalikuks, et kui mõnel aastal teatud ainete grupis suurem sissevedu aset leiab, siis tingimata mõni teine grupp väheneb, ja ümberpöörduvalt. 1927. a. näiteks veeti meil tera- ja jahvatatud vilja väärtuse poolest vähem sisse, kui eelmisel aastal, 5 milj. kr. eest, selle vastu tõusis tekstiiltööstuse saaduste, metallide, töö- ja jõumasinate ja keemiaainete sissevedu, missugused summad nähtavasti eelmisel aastal oldi sunnitud kulutama vilja sisseveoks. Vilja väljaveos näeme peaaegu sedasama pilti, vaatamata õige rõõmustava karjasaaduste väljaveo kasvu peale. Väljavedu oli 1925. a. 96,7 milj. kr.,

1926. — 96,4 milj. ja 1927. a. — 105,8 milj. kr. Viimase aasta võrdlemisi suur väljaveo juurdekasv on tingitud karjasaaduste väljaveo juurdekasvust, mis oli ümmarguselt 6 milj. krooni, kuna puude ja puusaaduste väljavedu andis juurdekasvu umbes $1\frac{1}{2}$ milj. kr. ja tekstiiltööstuse saaduste väljavedu 2 milj. kr. Tuleb juurde lisada, et siin õige tunduvalt osa mängivad mitte niipalju väljaveetavate ainete hulga tõus kui üksikud hinnatõusud, sest väljaveetavate ainete hindade indeks tõusis meil nov. 1926. — nov. 1927. 103 pealt 117 peale, kuna samal ajal sisseveetavate ainete indeks langes 113 pealt 108 peale.

Kõige põhjanevama tähtsusega kogu meie rahasüsteemi ümberkorraldamisel on asjaolu, et käesoleva aasta 1. jaan. peale emissioonipanga ülesannete hulka enam ei kuulu rahvamajanduse üksikute alade finantseerimise eest hoolitsemine, ja sellepärast meie enam karta ei pruugi, et seda üle jõu katsutakse teha, missugune katse meie rahanduse alused mõni aasta tagasi teatavasti kõikuma pani. Rahvamajanduse otsekohesed finantseerimise ja kapitali muretsemise ülesanded, niipalju kui riik neid oma peal tunneb olema, on pandud iseseisvate asutuste peale, maapanga ja pikalaenu panga peale, kes seda ülesannet täidavad ainult niisugusel määral, nagu neil korda läheb oma korda selleks tarvilikke summasid saada, olgu riigilt mitmesuguste fondide näol, olgu oma pika- või lühikeseajaliste pant- ja võlakirjade mahutamise teel sise- või välisturul. Reformeeritud Eesti panga ülesandeks jääb ainult raha ringvoolu reguleerimine, ja ainus summa, mis pank võib mahutada pikemaajaliselt, on piiratud ta põhikapitaliga, s. t. 5 milj. krooniga. Ses mõttes ei ole nüüd enam kartust, et pank inflatsiooni teele satub, seda enam, et ta tegevus põhikirja määrustega õige täpselt ette on kirjutatud.

Siinjuures pean ma aga ühe nähtuse eest hoiatama, mis kergesti pettumusele võib viia. Juba läinud poolaasta valuuta juurdevool Eesti panka, mida mul juba au oli eelpool nimetada, tekitas Eestis 1921. a. saadik ennenägemata tsirkulatsiooni kasvamise, sest et arusaadavalt valuuta eest tuli maksta Eesti marku. Se. le tagajärjel kasvas tsirkulatsioon poolaasta jooksul 34 milj. kr. pealt juuni lõpul 39 milj. kr. peale läinud aasta lõpul, tõusis vahepeal enne jõuluid koguni ligi 42 milj. kr., mis on teatavasti senini rekordarv. 1923. a. mai algusest, mil tsirkulatsioon oli üle 39 milj. kr., ei ole meil nii palju raha kunagi ringkäigus olnud kui praegu. Peale selle tuleb silmas pidada, et ringkäiku läinud raha tõus oli võrdlemisi järsk. Kuna tsirkulatsioon kõikus 1924. aa. 29—35 milj. kr. vahel, 1925 a. 32—36 milj.

kr. vahel, 1926. a. 32—36 milj. kr. vahel, oli käesoleval aastal kõikuvus 33—40 milj. vahel, kusjuures tsirkulatsioon järsult tõusis juunist oktoobrini enam kui 5 milj. krooni võrra, et siis sellele kõrgele pinnale seisma jääda. Sellega on kahtlemata, kui teised tingimused endiseks on jäänud, rahva ostujõud tunduvalt tõusnud, vähemalt $\frac{1}{7}$ võrra, mis peaks paratamata avalduma ka teatavas hindade tõusus. Kuna hindade tõusu aga seni peaaegu märgata ei ole olnud, siis tuleks arvata, et suurenenud emissioon ei ole tervelt ringkäiku jäänud, vaid on kõrvale pandud, võib olla just ühenduses kartusega, et pärast raha- ja pangareformi krediitingimused kitsamaks lähevad. See, mu häärad, ei vast aga tõele, sest kõigi tunnuste järgi lähevad krediidiolud meil iga päevaga kergemaks, mille peale mul juba au oli teie tähelepanu juhtida. Kui nüüd veel uued suuremad summad juba krediidi näol ja mitte enam välisvaluuta ostude kaudu ringkäiku lähevad ja ühtlasi majandusettevõtte eelnimetatud eelarvamine kaob, siis on enam kui tõenäolik, et suurenenud tsirkulatsioon suurenenud nõudmise kaupade järele tekitab, millega paratamata kaasas käib ka hindade tõus ühelt poolt ja selle viimase tagajärjel impordi tõus ja teatud ekspordi tagasimine, isäranis veel, kui teatud tollialandused läbi viiakse, nagu Vabariigi Valitsus kavatses. Teiseks põhjuseks, et meie tsirkulatsiooni tõusu tõttu veel hindade tõusu märganud ei ole, võib olla asjalugu, et meie senine tsirkulatsioon ei vastanud täiesti rahvamajanduslikkudele nõuetele — ta oli liiga väike.

Et meie tulevaval aastal vaevalt sama suure aktiivse kaubabilansi saame nagu käesoleval aastal, mis nii suure saldoga meie kasuks lõppes, võib vaevalt uskuda, sest Eestisse võib kapital sisse voolata ainult kaupade näol, ja samuti saame meie oma välislaenu kasutada ainult, kui meie selle välislaenu eest kaupu sisse veame. Peale selle mõjub samas hindade tõusu sihis ka laenuprotsendi alanemine Eestis, ja on üks suurematest eksiarvamistest, mis meie avalikus arvamises nii kindlalt näib olevat juurdunud, asjalugu, nagu ajaks kõrge laenuprotsent kaupade hinnad üles. Just ümberpöörduid seisukord on õige, ja meie hindade tasapind on just sellepärast madal seisnud, tüki maad madalam kui ilmaturu nivoo, et meil kapitali protsent äärmiselt kõrge oli ja sellega müügi võimalused väikesed, ning iga kord ja igal pool on tähele pandud, et ühes diskonto protsendi langemisega hinnad tõusma hakkavad. Kõike seda kokku võttes tahaksin ma juba ette hoiatada, et meil lähematel aastatel teatud elukalliduse tõusuga tegemist tuleb. See on loomulik nähtus, kui arvesse

Statistika keskbüroo kokkuvõtted näitavad peale selle, et n.n. põllumajanduse puhastatud kogutoodang, s. t. kogusaak seemneviljata ja loomade remondita on kasvanud 1922./23. põllumajanduseaastast kuni 1925./26. põllumajanduseaastani 139 milj. kr. pealt 234 milj. kr. peale ehk 68%. Kuid kui arvesse võtta, et sama aja jooksul põllusaaduste hindade tasapind on kasvanud ümmarguselt 40% võrra, siis on käsitatava kolme aasta jooksul põllumajanduse toodang kvantumi järgi kasvanud ümmarguselt ainult 20%. Sama statistika keskbüroo poolt tehtud kokkuvõtted Eesti tööstuse toodangu kohta näitavad, et suurtööstuse nettotoodang sama aja jooksul on kasvanud 27 milj. kr. pealt 43 milj. kr. peale ehk 58%. Kuna samal ajal tööstusesaaduste hinnad enim on langenud kui tõusnud, siis võib öelda, et tööstusetoodang kvantumi järgi enim veel suurem oli. Nii näib, vaatamata kõigi raskuste peale, mis ka tööstusel veel ees on, ometi ta toodangu areng aastas kõrgem olevat põllumajanduse toodangu arengust, mis täiesti loomulik ja minu arusaamisel ka tervitav nähtus, sest nagu ma juba nimetasin, põhjeneb põllumajanduse ja põllumehe heakäekäik osalt just tööstuse käekäigul, ja et meil, vaatamata kõigi raskuste peale tööstuses, siiski ka tööliste palgad, olgugi õige väikesel määral, viimasel ajal kasvanud on, kuna nad põllumajanduses langema kipuvad, on veel üheks tõenduseks, et meie tööstuse seisukord nii lootusetu ei olegi, kui seda vahepeal on arvatud. Vaatamata sellele, et meil põllumajanduses tegev on ümmarguselt 60% kogu rahvast ja tööstuses ainult 15%, on ometi tööstusesaaduste osa meie üldises rahvamajanduse bilansis võrratult suurema tähendusega, sest et üksi suurtööstuses aktiivselt tegeva umbes 30.000 isiku kohta langeb ümmarguselt 43 milj. kr. väärtuses nettotoodangut ehk 1.500 kr. inimese kohta, kuna põllumajanduses aktiivselt tegevate kohta tuleb toodangut ainult umbes 560 krooni. Iseäranis tähtsat osa etendab tööstus meie väliskaubanduse bilansis, kus tööstuseainete väljavedu väärtuse järgi vähemalt sama suure summa annab, kui põllumajanduseainete väljavedu. Statistilised kokkuvõtted näitavad küll põllumajanduseainete ülekaalu tööstuseainetega võrreldes, kuid see ülekaal tekib sellest, et metsasaadused erirühmana on arvestatud, kuna aga teada on, et metsasaaduste väärtusest kaugelt üle poole on juurde lisatud ümbertöötamise teel tööstuses — põllumajanduseainete väljavedu oli 1926. a. 45 milj. kr., tööstuseainete — 37 milj., metsasaaduste — 13 milj. Meie tööstusele oleme oma aktiivse kaubandusbilansi eest igatahes samal määral võlgu kui põllumajandusele, sest tööstusesaa-

duste sissevedu on meil 1923.—1926. a. langenud 22% võrra, kuna samal ajal põllumajanduse saaduste sissevedu on kasvanud 46% võrra. Nii on kodumaa tööstus suutnud suure osa sellest anda, mis meie seni sisse vedasime, ja see osa näib aastast aastasse kasvavat. Tõsi on ju muidugi, et põllumajanduse saaduste väljavedu viimaste aastate jooksul kiiremini on kasvanud kui tööstusesaaduste oma, kuid ka siin ei tohi seisukorda liiga suurel määral tööstuse kahjuks hinnata ja kõiki lootusi tulevikus panna põllumajanduse peale, sest nagu ma juba nimetasin, ei ole põllumajanduse saaduste väljavedu nii kiire tempol kasvanud, nagu esimeste aastate väljaveoandmete järgi otsustada võiks, vaid see tempo näib aastast aastasse aeglasemaks jääma. Nii kasvas või väljavedu läinud aastal kvantumilt ainult 12%, kuna ta eelmisel aastal kasvas 35% ja enne seda koguni üle 100%.

Inimeste ja loomade tarviduseks läinud teravilja hulk kõigub küll aastast aastasse, kuid see kõikumine näib tulevat peaaesjalikult sisseveo tähtaegadest, nimelt sellest, kas see sünnib põllumajanduseaasta lõpul või järgneva põllumajanduseaasta algul. Nii oli üldine inimeste ja loomade tarviduseks läinud teravilja hulk keskmiselt kolme aasta jooksul 1921./22. — 1923./24. — 472.000 tonni ja järgneval kolmel aastal — 1924./25. — 1926./27. — samuti 472.000. — Vahekeskmistes on natuke üle 100 tonni. Kurvema nähtusena tuleb siia juurde lisada, et omamaa saak keskmiselt eelmise kolm-aasta kohta oli 519.000 tonni, järgmise kolm-aasta kohta 486.000 tonni. Selle vastu aga teravilja sisseveo ülekaal vastavalt 48.000 ja 78.000 tonni. Meie väliskaubanduses näib sissevedu, mis muidugi teatud mõttes peegeldab just meie tarvitajate seisukorda, olema kinni naelutatud 96 milj. kr. tasapinnale, sest 1925. a. oli meie sissevedu 96,6 milj. kr., 1926. — 95,6 milj. kr. ja 1927. — 96,4 milj., nii siis kõikumine aastast aastasse vaevalt 1%. Nähtavasti on meie rahvamajanduse ostujõud selle summaga piiratud, sest kui andmeid lähemalt vaadelda, tuleb avalikuks, et kui mõnel aastal teatud ainete grupis suurem sissevedu aset leiab, siis tingimata mõni teine grupp väheneb, ja ümberpöörduvalt. 1927. a. näiteks veeti meil tera- ja jahvatatud vilja väärtuse poolest vähem sisse, kui eelmisel aastal, 5 milj. kr. eest, selle vastu tõusis tekstiilitööstuse saaduste, metallide, töö- ja jõumasinate ja keemiaainete sissevedu, missugused summad nähtavasti eelmisel aastal oldi sunnitud kulutama vilja sisseveoks. Vilja väljaveos näeme peaaegu sedasama pilti, vaatamata õige rõõmustava karjasaaduste väljaveo kasvu peale. Väljavedu oli 1925. a. 96,7 milj. kr.,

1926. — 96,4 milj. ja 1927. a. — 105,8 milj. kr. Viimase aasta võrdlemisi suur väljaveo juurdekasv on tingitud karjasaaduste väljaveo juurdekasvust, mis oli ümmarguselt 6 milj. krooni, kuna puude ja puusaaduste väljavedu andis juurdekasvu umbes $1\frac{1}{2}$ milj. kr. ja tekstiilitööstuse saaduste väljavedu 2 milj. kr. Tuleb juurde lisada, et siin õige tunduvalt osa mängivad mitte niipalju väljaveetavate ainete hulga tõus kui üksikud hinnatõusud, sest väljaveetavate ainete hindade indeks tõusis meil nov. 1926. — nov. 1927. 103 pealt 117 peale, kuna samal ajal sisseveetavate ainete indeks langes 113 pealt 108 peale.

Kõige põhjanevama tähtsusega kogu meie rahasüsteemi ümberkorraldamisel on asjaolu, et käesoleva aasta 1. jaan. peale emissioonipanga ülesannete hulka enam ei kuulu rahvamajanduse üksikute alade finantseerimise eest hoolitsemine, ja sellepärast meie enam karta ei pruugi, et seda üle jõu katsutakse teha, missugune katse meie rahanduse alused mõni aasta tagasi teatavasti kõikuma pani. Rahvamajanduse otsekohesed finantseerimise ja kapitali muretsemise ülesanded, niipalju kui riik neid oma peal tunneb olema, on pandud iseseisvate asutuste peale, maapanga ja pikalaenu panga peale, kes seda ülesannet täidavad ainult niisugusel määral, nagu neil korda läheb oma korda selleks tarvilikke summasid saada, olgu riigilt mitmesuguste fondide näol, olgu oma pika- või lühikeseajaliste pant- ja võlakirjade mahutamise teel sise- või välisturul. Reformeeritud Eesti panga ülesandeks jääb ainult raha ringvoolu reguleerimine, ja ainus summa, mis pank võib mahutada pikemaajaliselt, on piiratud ta põhikapitaliga, s. t. 5 milj. krooniga. Ses mõttes ei ole nüüd enam kartust, et pank inflatsiooni teele satub, seda enam, et ta tegevus põhikirja määrustega õige täpselt ette on kirjutatud.

Siinjuures pean ma aga ühe nähtuse eest hoiatama, mis kergesti pettumusele võib viia. Juba läinud poolaasta valuuta juurdevool Eesti panka, mida mul juba au oli eelpool nimetada, tekitab Eestis 1921. a. saadik ennenägemata tsirkulatsiooni kasvamise, sest et arusaadavalt valuuta eest tuli maksta Eesti marku. Se-le tagajärjel kasvas tsirkulatsioon poolaasta jooksul 34 milj. kr. pealt juuni lõpul 39 milj. kr. peale läinud aasta lõpul, tõusis vahepeal enne jõuluid koguni ligi 42 milj. kr., mis on teatavasti senini rekordarv. 1923. a. mai algusest, mil tsirkulatsioon oli üle 39 milj. kr., ei ole meil nii palju raha kunagi ringkäigus olnud kui praegu. Peale selle tuleb silmas pidada, et ringkäiku läinud raha tõus oli võrdlemisi järsk. Kuna tsirkulatsioon kõikus 1924. aa. 29—35 milj. kr. vahel, 1925 a. 32—36 milj.

kr. vahel, 1926. a. 32—36 milj. kr. vahel, oli käesoleval aastal kõikuvus 33—40 milj. vahel, kusjuures tsirkulatsioon järsult tõusis juunist oktoobrini enam kui 5 milj. krooni võrra, et siis sellele kõrgele pinnale seisma jääda. Sellega on kahtlemata, kui teised tingimused endiseks on jäänud, rahva ostujõud tunduvalt tõusnud, vähemalt $\frac{1}{7}$ võrra, mis peaks paratamata avalduma ka teatavas hindade tõusus. Kuna hindade tõusu aga seni peaaegu märgata ei ole olnud, siis tuleks arvata, et suurenenud emissioon ei ole tervelt ringkäiku jäänud, vaid on kõrvale pandud, võib olla just ühenduses kartusega, et pärast raha- ja panga-reformi krediitingimused kitsamaks lähevad. See, mu härrad, ei vast aga tõele, sest kõigi tunnuste järgi lähevad krediidiolud meil iga päevaga kergemaks, mille peale mul juba au oli teie tähelepanu juhtida. Kui nüüd veel uued suuremad summad juba krediidi näol ja mitte enam välisvaluuta ostude kaudu ringkäiku lähevad ja ühtlasi majandusettevõtte eelnimetatud eelarvamine kaob, siis on enam kui tõenäolik, et suurenenud tsirkulatsioon suurenenud nõudmise kaupade järele tekitab, millega paratamata kaasas käib ka hindade tõus ühelt poolt ja selle viimase tagajärjel impordi tõus ja teatud ekspordi tagasimine, iseäranis veel, kui teatud tollialandused läbi viiakse, nagu Vabariigi Valitsus kavatseb. Teiseks põhjuseks, et meie tsirkulatsiooni tõusu tõttu veel hindade tõusu märganud ei ole, võib olla asjalugu, et meie senine tsirkulatsioon ei vastanud täiesti rahvamajanduslikkudele nõuetele — ta oli liiga väike.

Et meie tuleval aastal vaevalt sama suure aktiivse kaubabilansi saame nagu käesoleval aastal, mis nii suure saldoga meie kasuks lõppes, võib vaevalt uskuda, sest Eestisse võib kapital sisse voolata ainult kaupade näol, ja samuti saame meie oma välislaenu kasutada ainult, kui meie selle välislaenu eest kaupu sisse veame. Peale selle mõjub samas hindade tõusu sihis ka laenuprotsendi alanemine Eestis, ja on üks suurematest eksiarvamistest, mis meie avalikus arvamises nii kindlalt näib olevat juurdunud, asjalugu, nagu ajaks kõrge laenuprotsent kaupade hinnad üles. Just ümberpöörduid seisukord on õige, ja meie hindade tasapind on just sellepärast madal seisnud, tüki maad madalam kui ilmaturu nivoo, et meil kapitali protsent äärmiselt kõrge oli ja sellega müügi võimalused väiksed, ning iga kord ja igal pool on tähele pandud, et ühes diskonto protsendi langemisega hinnad tõusma hakkavad. Kõike seda kokku võttes tahaksin ma juba ette hoiatada, et meil lähematel aastatel teatud elukalliduse tõusuga tegemist tuleb. See on loomulik nähtus, kui arvesse

võtta, et Eesti praegu on odavamaid maid ilmas, ja et meie olud enne loomulikuks ei saa, kui meie hindade tasapind ilmaturu tasapinnale ei tõuse. Selle elukalliduse tõusu juures ei ole süüdi rahareform, vaid ühelt poolt need krediidid, mis rahareformi kaudu rahvamajanduse jaoks vabaks tehakse, ja teiselt poolt see usalduse tõus meie rahvamajanduse stabiliteedi vastu, millest mul juba juhus oli rääkida. Kui meil hinnad tõusevad, siis ei ole selle põhjuseks asjalugu, et meie 100 marka hakkame nimetama krooniks, vaid eelnimetatud fakt. Selle hindade tõusu peale ei tohi aga vaadata nagu mingisuguse negatiivse, vaid kui positiivse nähtuse peale, sest iga majandusliku tõusuga käib koos hindade tõus, ja üks ei ole teiseta võimalik, ning lõppude-lõpuks ei peaks see ennustatav elukalliduse tõus raskuseks saama ka meie töötavatele klassidele, sest ka nende nominaal- ja loodetavasti ka reaalpalgad peaksid tõusma, sest et nad praegu isenesest liiga madalad on.

Et meie eelarve stabiilseks on muutunud, on meie majanduseelule suureks plussiks, mis väljavaateid kõige roosilisemal kujul paista laseb. Et meil veel küllalt tööd ees seisab näitab juba see, et üksikud ministeeriumid oma nõudmised eelseisva eelarve-aasta kohta ümmarguselt 16 milj. kr. võrra suuremad on esitanud, kui eelarve kokkuseadmisel neile võimalik lubada oli. Kui meie eelseisva aasta kulusummasid ei julgenud tõsta, ei julgenud uusi tuluallikaid otsida, siis oli see minu arvates üks õige samm, sest praegune moment on meile selleks väga kohane, et terve meie majanduseelu vähe hingata saaks. Et see hingetõmbamise aeg käes on, näitavad meile paljud tundemärgid, ja niikaua, kui see protsess teatava tagajärjeni ei ole jõudnud, oleks ettevaatamata jälle uusi makse või vanade suurendamisi ette võtta. Mina oma lühikeseajalise rahaministriks oleku ajaga kogutud kogemuste järgi võin öelda, et meil kokkutõmbamise nime all ka teatava liialduseni jõutud on. Meie oludes, kus meie sunnitud oleme ühe ja sama ministeeriumi alla kuuluvaid asutusi mööda linna laiali pidama, on kokkutõmbamine võimalik ainult teatud piirideni. Kui meil korda läheb meie ametnikkude ja asutuste tegevust niivõrt normeerida ja ratsionaliseerida, et nad oma oskusi ja võimeid otstarbekohaselt kasutaksid, siis on selge, et meie võime veel tunduvalt kokkutõmbeid ette võtta. Seni kui see sündinud ei ole, arvan mina, ei ole see võimalik ega otstarbekohane. Ma toon ainult näiteks jälle meie maksuaparaadi, tulumaksu komiteed. Oma tegevuse esimestel aastatel töötasid nad, muidugi riigi huve kaitstes, oma parema oskuse järgi, et riigi tulused tõsta.

Selle tagajärjel on meil ennekuulmatu suur hulk maksuprotsesse, ja nagu meie hiljutisest Riigikohtu aruandest näeme, teevad niisugused protsessid tervelt 15% Riigikohtu asjadest välja. Meie vanem advokatuur, kel ka enne sõda suur praksis on olnud, ütleb, et enne sõda on maksude protsessid täiesti kuulmatud asjad olnud. Ma ei taha uskuda, et siin ainult maksjate maksumoraali langemisega tegemist on, vaid siin on suur hulk liialdusi maksuaparaadi poolt. Viimastel aegadel on selle aparadi juures tunduvat paranemist näha, ja selle tagajärjel langeb ka vastavalt sarnaste maksuprotsesside arv. Loodame, et sama rada edasi minnes meie varsti jälle seisukorrani jõuame, kus mõni maksuprotsess harulduseks oleks.

Meie eelarvele heidetakse ette, et ta oma stabiilsuse tõttu igavaks on muutunud. Korduvad asjad on isenesest ikka igavad! Kui meie ülepeakaela ikka uusi ja uusi ettevõtteid asutaksime kindlate ja selgete väljavaadeteta, oleksid meil 1922./23. aastate kriisid jälle pea käes. Loodame, et me neist aastatest küllalt õpetust oleme saanud ja vanu vigu ei korda. Mis väljavaateid oleks meil, et meie majanduseelu elustada ja huvitavamaks teha? Neid on meil õige mitu. Nagu ma juba eelpool nimetasin on majanduseelu huvid niivõrt üksteisega seotud ja üksteisest läbi põimitud, et ühe edu kisub teise kaasa ja ühe raskused võivad ka teisele saatuslikuks saada. Praegune moment on meil iseäranis soodne uute kavatsuste ja uute ettevõtete jaoks. Usaldus meie riigi vastu on viimase välislaenu tõttu tunduvalt tõusnud, nii et ühtki kahtlust ei ole, kui meie omavalitsuse asutused oma kasutoovaid ettevõtteid, mis neil kavatsusel, välismaa kapitaliga finantseerida tahavad, et see täiesti võimalik on. Niisama ei pea ma sugugi võimalikuks väliskapitali saada meie suuremate ettevõtete, nimelt raudteede ehitamiseks. Meie raudteedevõrk nõuab uuendusi, ja sellekohaseid plaane on meil nii mitu. Mõttetut oleks minul mõnda üksikut liini siin puudutama hakata. Kuid selge on, et kui meie ühe uue raudteeliini ehitamisele asuksime, et selle kaudu uued kapitalid meie rahvamajandusse voolaksid, mis tervele meie tööstuslikule, kaubanduslikule ja sotsiaalsele seisukorrale ainult suureks saaks võiks olla.

Niisama tuleks energilisemalt asuda juba nii mitu korda puudutatud Narva kose kasutamise küsimuse juurde. Pealiskaudse kalkulatsiooni järgi leiaks juba selle küsimuse lahenduse juures üksi ümmarguselt 1.000 inimest otsekohest tööd, kuna kaudselt ka meie muud tööharud sellest tunduvat kasu saaksid, nagu tsemendivabrikud, saeveskid, masina- ja teised tehased. Kuid mitte selles ei seisa

meie ülesanne, et ainult otsime mõnetuhandele inimesel tööd, vaid tuleb selle küsimuse peale laiemalt vaadata. Kui Narva kose juures otstarbekohane õhulämmastiku vabrik sisse seada, kaoks meil tarvidus kunstväetist sisse vedada, kui mitte täiesti, siis suuremalt osalt. Selle tagajärjeks oleks kaks suurt kokkuhoitu — läheks vähem välisraha kunstväetise peale ja tõuseks meie sisemaa põllusaak niivõrt tunduvalt, et suur hulk raha, mis meie praegu vilja sisseveo peale kulutame, meie oma teiste tarviduste rahuldamiseks jääks.

Selleks, et neid väljavaateid vähegi kätte saada ja kavatsusi täita, on meil Riigikogu täit arusaamist ja kaasabi tarvis, ja ma loodan, et Riigikogu, vastavaid seadusi ja ettepanekuid arutades, katsuks seniselt arutuseviisilt teise üle minna.

Et neil minu soovidel ja arvamistel alus on, toon ma ainult näiteks alles läinud aastal ära kaotatud üüriseaduse. Eks ennustanud siis paljud, et selle tagajärjel kohtuprotsessid majaperemehe ja üürnikkude vahel ennekuulmatule kõrgusele tõusevad, ja et see meie elus raskusi välja kutsub. Ja nüüd kuuleme rahukogu esimehe seletusest, et üüriprotsessid peaaegu täitsa kadunud on. Kuipalju see meie kohtuelule kergenduseks on, kuipalju selle tõttu ilmaaegset ajaraiskamist ja muid kulusid ära hoitakse, peaks igapäev selge olema. Kui see arusaamine juba paar aastat vanem oleks olnud, oleks võib olla meie majanduseelu stabiilsus ehk veelgi rutem kätte jõudnud. (A. Anderkopp, tões: Härra rahaminister, missa kohtusse lähed, kui tead, et niikuinii välja visatakse!) Tähendab, et asi lahendatakse palju lihtsamalt kui kohtuteel.

Ühelt ja teiselt poolt on kartust avaldatud, et meie eelarvega selle piirini oleme jõudnud, millest edasimineku võimatu, ja selle tagajärjel võivad mõned hädalised tarvidused, kuigi nad ei tea kui suured ei ole, täitmata jääda. Katsume sel puhul lähemalt vaadelda meie eelarve tulude summasid. Mina isiklikult kaldun ka sellele arvamisele, et praeguse süsteemi juures vaevalt küll võimalik oleks meil tulused rohkem kokku saada, kui eelarves ette nähtud. Otsekohesed maksud on meie eelarves naeruväärt väikese osana, üldsummast 8,2%, aga selge on ka, et otsekoheste maksude normide tõstmine praegusel ajal vastupidiseid effekte välja kutsuks: see tähendab, tõstmise juures on väga võimalik tulude vähenemine. Tuletame ainult meelde sel puhul meie raudteetariife, kus ka arvati teise ja esimese klassi tariifide tõstmisega rohkem sissetulekuid saavutada, kuid pea tuli neid norme alandada, et

vagunid tühjalt ei jookseks. Teised sissetulekud juba eelpool nimetatud põhjustel ei näita ka midagi iseäranis rõõmsat pilti. Nende suurendamine on vaevalt ettekujutatav. Näiteks kui tähtis meil kapitali kogumine on, paistab juba otsekoheste maksude arvel sissetulevatest maksudest kapitali protsentidelt. Selle arvel on meil ette nähtud suurenemine 191.700 kr. See on juba puht reaalsissetulek ja täiesti tervitatav. See näitab, et meil siiski teatud kapitali kogumine käimas on. Ta on küll väike ja võrdlemisi pikaldane, aga ta olemasolu on iseenesest juba küllalt tähtis faktor. Loodame, et Riigikogu ja valitsus ühisel kaastööl meil sarnaseid faktore rohkem liikuma saavad panna, ja et meie riigi eelarved kõige lähemas tulevikus jälle suurendamisi lubavad ette võtta. Riigi ettevõtete ja varanduste sissetulekuid ei taha ma pikemalt puudutada, kuid ka nende arvel on võimata praegu suurendamisi ette võtta. Riigil on terve rida produktiivseid ettevõtteid, esimeses järjekorras raudtee, post, telegrahv ja telefon, mis iseenesest kapitali mahutuse otseteed ära tasuksid, kuid eelarve korras on raske suuremaid summasid sinna juhtida. Seda küsimust puudutan ma veel tagapool.

Jäävad veel järele tollid, aktsiisid ja riigi monopolid. Tolle tõsteti viimati 1924. a. ja pidid ajutist iseloomu kandma. Nüüd on need tõstmised permanentse iseloomuga maksudeks jäänud. Praegu on valitsuses arutusel tollitariifid, kus tunduvad tollialandused ette nähtud, mis muidugi ühelt poolt tollisumma vähenduse peale mõjuda võivad, kuid teiselt poolt on loota, et tarvituse tõusmise järele see puudus kaetakse.

Tollitulud on järjekindlat suurenemist näidanud, välja arvatud väike vähenemine 1924. a. Suurenenud on sisseveotollid, mille rekord-aastaks möödunud aasta tuleb lugeda. 1927. a. saadi sisseveotolle Kr. 17.237.430.— Kõige rohkem tolli saab riik suhkrukt, nisu-jahult ja teradelt ning manufaktuurilt.

Vähenenud on tunduvalt väljaveotoll, võrreldes eelmise aastaga, just poole võrra, see on Kr. 1.475.245.— pealt Kr. 748.980.— peale. Selle põhjuseks on peaaesjalikult väljaveotolli osaline kaotamine metsamaterjalide pealt 1927. a. Üldiselt ei ole aga väljaveotollid kaaluvat osa sissetulekut ühelgi aastal andnud. Kõige suurem oli väljaveotolli summa 1926. a. — Kr. 1.475.245.—

Nimetada oleks ehk ka seda, et salakauba-vedu on vähenenud ja seda peaaesjalikult piirituse osas. Võrreldes 1925. a. umbes 100 akti võrra aastas vähenenud ja jääb edaspidi arvatavasti normaalseks, umbes 450 kuni 500 salakauba asjatoimetust aastas.

Võiks ju küsimuse alla võtta veel riigi piiritusemonopoli arvel sissetulekute tõstmise, kuid praegusel ajal, kus uus alkoholiseadus veel täiel määral maksta ei ole pandud, tuleb sellega veel viivitada. Tulud piiritusemonopolist näitavad tõusvat tendentsi. Tõusu tuleb iseäranis selle arvele panna, et piirituse- ja viinamüük kinnistes pudelites sünnib, mis salaja sissetoodud ja lahtiselt kantava ja müüdava välispiirituse liikumist takistab.

Selle peale vaatamata, et piirituse ja viina vedu ja kandmine lahtiselt üle 2 liitri keelatud, ja et lahtise piirituse ja viina müüki karistatakse vangistusega neljast kuni kaheksa kuuni, on välispiiritust siiski veel rohkesti liikumas.

Möödunud aastal maksmapandud piirituse ja alkoholiliste jookide müügi seadus pidi ka abinõusid andma välispiirituse väljatõrjumiseks restoranidest, kus teatavat tüüpi restoranides viina pidi müüdama kinnistes pudelites riigi hinnaga, mis esiteks oleks vähenanud välispiirituse levitamist restoranides, teiseks oleks pidanud välja meelitama võrts-poodidest ja salaugastest välispiirituse tarvitajaid, nõnda öelda pörandaalust joomist üle viima legaliseeritud kohtadesse, kus järelevalve igasuguste korratuste ja kõlvatuste ärahoidmiseks võimalik. Omavalitsustele kontsessiooni tegemiseks tuli see abinõu ajutiselt edasi lükata, kuid trahterimaksu küsimuse lahendamise korral tuleb see muidugi käsitamisele võtta.

Osaliselt mõjub piiritusemonopoli tulude tõusmiseks kaasa ka piiritusevabrikute arvu vähenemine, sest mida rohkem allikaid, kus seda valmistatakse, seda suuremad ja sagedamad on väljanirsemise võimalused. Viimasel ajal on korduvalt juhtumisi ette tulnud, kus tervishoidlikuks otstarbeks odava hinnaga müüdud piiritus konkureerima kipub viinamonopoliga. Nähtuse laienemise korral peab valitsus igal juhtumisel sellest järeldusi tegema.

Denatureeritud piirituse tarvitamine on kasvamas. Kuigi seal väärnähtusi ette tuleb, et seda joomiseks tarvitatakse, ei tahaks siin kitsendavate määrustega korralikkudele tarvitajatele, kes seda põletamiseks vajavad, ostmiseks takistusi teha.

Eetrimüük on vähe kasvanud, mida apteekide arvu kasvamisega seletada tuleb. Tulud aktsiisimaksudest ei ole viimaste aastate jooksul suuremaid kõikumisi näidanud. Tulud peatükk XI järgi olid 1925. aasta eelarve täitmise aruande järgi 4,87 miljonit krooni, 1926./27. aasta aruande järgi 4,89 miljonit krooni, 1927./28. a. eelarve järgi 4,97 miljonit krooni ja on tuleva eelarve-aasta jaoks üles võetud 4,86 miljonit krooni.

Suurim osa sellest, nimelt 3,65 miljonit krooni, langeb tubakaaktsiisile, see on 100.000 kr. vähem, kui käesoleval aastal. Käesoleva aasta tulud olid vähe suuremas summas üles võetud, sest et selle aasta jooksul suurem summa vabrikutele varem krediteeritud aktsiisimaksu pidi ära tasutama, ja ainult väike osa sellest 1928./29. aasta eelarvesse jääb.

Tubakatööstuses on võistlus praegugi veel võrdlemisi suur, mille tagajärjel meil tubakahinnad madalad. Selle tagajärjel ei kasvatata meil enam kuigi palju tubakat oma tarvituseks, mis aktsiisimaksu alla ei kuuluks, samuti ei ole ka salast tubakasaaduste sissevedu peaaegu sugugi märgata.

Aktsiisimaksu võetakse praegu tubaka pealt 30% selle müügi hinnast ja paberosside pealt 35%, mida parajaks tuleb lugeda.

Järgmine tähtsam osa aktsiisi tuludest — 750.000 kr. — langeb õlle peale. Õllekaupluste avamine oli varem maksva seaduse järgi raskem, kuna möödunud aastal maksmapandud piirituse ja alkoholiliste jookide müügi seadus selleks kergema korra löi, mille tagajärjel edaspidi nõrgema alkoholisisaldusega joogid tarvitajatele kättesaadavamaks peaksid saama, kui kangemad joogid.

Vähema ulatusega on maksud pärmi, paberossikestade ja tuletikkude pealt.

Teatavasti peavad aktsiisimaksud välislaenu protsente kindlustama. Nad on tarvilikud summad siiaamaani ületanud.

1926. a. langes aktsiisimaksu iga elaniku peale: tubakalt — Kr. 3.12,68, õllelt Kr. —.64,38, napsidelt jalkööridelt — Kr. —.13,23, tuletikkudel Kr. —.3,18, veinilt — Kr. —.2,26.

Tubakaaktsiis, mis meil praegu 3,65 miljonit krooni sissetulekut annab, on küll vist ainuke, mille tõstmise najal meie mõne miljoni krooni oma eelarvesse juurde võiksime saada. Kui me võrdleme oma tubakasaaduste hindu välismaa hindadega, siis peab ütleva, et meil need hinnad ligi kolm korda odavamad on, nii et nende tõstmine just liiga raskelt meie rahvast ei tabaks.

Meie ei või oma noort riiki võrrelda teiste vanemate riikidega, kellel suured rikkused aastasadade jooksul kogutud, kelle maapind Jumala poolt paremini õnnistatud kui meie oma, aga teatava paralleeli tõmbamiseks luban ma enesele paar arvu tuua. Meie makskuormatus on elaniku kohta ümmarguselt 72 krooni. Kui me võrdleme sama koormatust samas oludes tekkinud riikidega, s. o. Soome, Läti, Leedu ja Poolaga, siis näeme, et meie koormatus kõige suurem on, välja arvatud Soome, kus koormatus 112,5, Lätis on see 62,6, Leedus — 42,9 ja Poolas — 27. (L. Johnson, stp: A g a k o g u k o n n a

maksud!) Küll ma tulen nende juurde ka varsti. Muidugi ei saa meie võrrelda oma koormatust Inglismaa või Ameerika omaga, Inglismaa — 331, Ameerika — 128, sest need on kaks võrdlematut suurust. Tuleb silmas pidada, et peale riikliku koormatuse veel tulevad juurde arvata omavalitsuse eelarvete kaudu juurdetulevad maksud. Need on üle riigi kokku võetult linnaomavalitsuse, maaomavalitsuse ja vallavalitsuse eelarvete kogusumma ümmarguselt 20 miljonit krooni ehk $\frac{1}{4}$ riigi eelarvest.

Siin on ajakohane puudutada üht väga tähtsat finantspoliitilist küsimust, mida meil seni väga pealiskaudselt või pea sugugi puudutatud ei ole. See on maksumaksjate kaitse ülekoormatuse vastu. Selle all mõtlen mina, et meie maksumaksjad ei ole küllalt kaitstud omavalitsuse maksustamisomavoli vastu. Iseloomustavaks näiteks sel puhul on ühe värske linna volikogu otsus, kelle piirides võrdlemisi suur tööstus asus, selle tööstuse makse kolme-kordseks tõsta. Värskel linnal on linnapea, nõunikud, kes kõik linnaviisi palka tahavad saada, ja miks mitte võtta, kui seadus lubab. Ja muid abinõusid maksja kaitseks praegu ei ole, kui et siseministeerium võib olla selle linna eelarve kinnitamata jätab.

Missugused eesmärgid peaksime omale seadma, et senisele seisukorrale parandust tuua? Ma jagan need kahte ossa: 1) abinõud, mis meie maksubilanssi kindlustavad ja parandavad — a) väliskapitali juurdetõmbamise teel näiteks põlevkivitööstusse, raudteedeehitustesse, ja muude looduslike jõudude ärakasutamisse; b) sisemaa ainete ärakasutamisel, mis sissevedu piiraksid. Vilja ja kunstväetise sissevedu jääks tunduvalt vähemaks, kui meie Narva koske saaksime õhulämmastiku valmistamiseks kasutada. Lambakasvatusele tuleks ka rohkem tähelepanu kinkida. (V a h e l h ü ü d e d.) Ma näen, et millegi pärast lambakasvatust iseäranis meeldib. Neid võimalusi ära kasutades jääks meil hulk valuutat järele meie sisseveo tõstmiseks ja terve majanduse elustamiseks. Sellejuures ei tohi meie muidugi oma senist põllumajanduse saaduste väljavedu langeda lasta, vaid peame valvel olema, et see vastavale kõrgusele jõuab.

2) meie maksusüsteemi täielik ümberkorraldamine. Meie võime oma otsekohestest maksudest saadavaid tulusid tõsta ainult siis, kui meie neid vähendame. Paradoks, kuid see on nii. Praeguste tulude juures võime rõõmsad olla, kui nende üldsissetulekud palju ei vähene. Kuid vähenemise tendentsi tuleb meil konstateerida.

Peapuudus praeguse finantsüsteemi juures on, et rahval kapitali kogumine pea täitsa

võimata. Kogu meie majanduseelu on liikunud riigi kapitalismi vaimus: riik pidi tööstusi asutama ja juhtima, pidi pank olema, pidi reeder olema. Õnneks peab ütlema, et meie rohkem ja rohkem arusaamisele jõuame, et see tee õige ei ole.

Kõrge tulumaksu protsent on enam-vähem õigustatud, kui on tegemist ainult kapitalide pealt saadaolevate tuludega, siis ei tee maksumaksmine maksjale iseäranis suuri raskeid. Hoopis teine asi on kõrge maksu sissenõudmine äri- või tööstuseettevõtelt, iseäranis meie oludes. Üks vähegi korralik ettevõtja ei eralda kunagi, ega saagi seda teha, oma ettevõttest rahasid, et seda kuskil eriarvele mahutada, vaid kõik teenistus jääb äritegevusse. Kui nüüd maksud liiga kõrged on, siis on maksutähtjal võimata maksjal korraga ärist vastavat summat välja võtta ja ta on sunnitud „maksude“ tasuks laenu tegema. Ma loodan, et igäühel on selge, et niisugune seisukord täiesti ebanormaalne on.

Kogemused näitavad, et liiga kõrged maksumisnormid oma otstarvet ei täida. Majanduseelu reageerib niisugusel juhtumisel omaabi läbi: sissetulekud vähenevad, tekib maksu ja kapitali põgenemine, kas välismaale või ära kasutades kõiki mõeldavaid maksuvähendavaid õigusnorme, s. o. seadusi. Maksudest hoitakse ka otseteed kõrvale, ja lõpuks kaotab ikkagi maksutehnika võitluse. Iseenesest mõista, et tagajärjerikas maksustamine on mõeldav teataval rahva kaasabil, mis baseerub riiklikul enesetundel ja maksumoraalil. Kuid maksumoraal taganeb harilikult liiga kõrgete normide eest. Igale arusaadavaid näiteid näeme pärast sõjaaegse Saksamaa 60% normide juures, samuti ka Ameerika omade juures. Huvitavad on Ameerika normid. 1918. a. määrati seal normaal tulumaksu protsendiks 12%, ja lisamaksu hakati võtma iga tulu pealt, mis üle 6.000 dollari läks ja tõusis kuni 65%. Nii et ühe miljoni dollari pealt tuli maksta 663.000 dollarit makse. Selle tagajärjel langesid sissetulekud 3 aasta jooksul 900 miljoni dollari pealt 300 miljoni dollari peale. Käega katsutav tagajärg, aga muidugi mitte riigikassale soovitav.

Nende nähtuste puhul vähendas Ameerika kohe norme ja 12% asemel hakati 8% võtma. Ja seda liiki makse hakati võtma 8.000 dollarist alates, ja üldsumma ei tohtinud mitte üle 50% tõusta.

Meie tulumaksu ja kapitali maksu norme meie vaesusega võrreldes võiksime väga hästi S.S.S.R. „urovnitelnõi sboriga“ võrrelda. Kapitali tekkimine siin on peaaegu täiesti võimata.

Ma leian tõendust oma väidetele ka kodumaa statistikast meie maksumaksjate üle.

Meil on maksjaid, kes üle 1.200 krooni tulumaksu maksavad, ainult 182 isikut, üldsummana maksavad nad umbes 563.000 krooni. Järgmine grupp on maksumaksjad 600 — 1.200 kroonini, neid on 321 isikut, 307.000-kroonilise üldmaksuga. 120 — 600 krooni maksjaid on 3.084 isikut, makstes kokku 712 krooni, ja kõik ülejäänud maksjad, neid on umbes 100.000, maksavad minimaalset maksu, see on kuni 120 kroonini, ja nende maksu üldsumma on ainult 907.000 krooni. Need arvud näitavad, et meie üpris vaene riik oleme. Kui meie oma maksumaksjate nimekirja lehitseme, tõendab see veel enam minu väiteid, et teatavatel põhjustel meie loodetud summasid kätte ei saa.

Kui arvesse võtta, missugused võimalused meil eelseisva aasta jaoks tarvitada on, võib konstateerida, et väljavaated head on nende kõigi lähemal seisvate kavatsuste täideviimiseks, mis meie riiklikku ja majanduslikku elu huvitavad. Ma nimetan ainult võimalust ja kavatsust eelseisva aasta jaoks põllumajandusse 10 miljonit krooni värsket kapitali juhtida. Ka tööstusse, eriti väike- ja kesktööstusse ei peaks raske olema miljon kuni 2 miljonit krooni senisele kapitalile lisa muretseda. Suurtööstusel, arvan ma, on seisukord tunduvalt parem selle tõttu, et nad ka ise võimalusi leiavad välismaalt odavamalt kapitali saada, ja see ei peaks meie riiklikke ressursse enam koormama. Üheks meie lähemaks ülesandeks on ka hüpoteegipanga, pikalaenu panga ja maapanga pantkirjadele turu korraldamine. See ei peaks meile kuigi suuri raskusi tegema ja selle kaudu võiks meie ettevõtlikkus ehituse ja muul alal tunduvalt hoogu saada. Mul ei ole ühtki kahtlust, et kui meie kõik need kavatsused võimalikult pea liikuma saaksime panna, et see meie üldseisukorra peale niivõrt soodsalt mõjub, et valitsusel ühtki raskust ei ole juba ammu päevakorral seisnud küsimust, nimelt meie riigiametnikkude seisukorra parandamise küsimust, lähema lahenduse alla võtta, ja esimeses järjekorras tuleks siin küll riigiametnikkude vanusetasu küsimus lahendada.

Leegitsevat optimismi ei oska ma kahjuks kellelegi serveerida, selleks on mul liiga palju meie olude praktilise eluga kokkupuutumisi olnud. Aga see sama lootus ja usk, mis meie rahvas seni vaikselt pesitsenud, ei ole ka mind maha jätnud, — muidu ei oleks ma sel kohal.

Ma loodan, et Riigikogu nende küsimuste arutamisel täit arusaamist näitab ja Vabariigi Valitsusele toeks on nende eesmärkide saavutamiseks. Moment selleks on soodne.

L. Johanson (stp): Teen ettepaneku, läbirääkimised eelarve puhul avada järgmisel Riigikogu koosolekul.

Juhataja **M. Martna**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Johanson'i ettepanek vastu võetud ja seega tulevad läbirääkimised eelarve puhul järgmisel Riigikogu koosolekul.

Riigikogu asub järgmise päevakorra-punkti arutamisele. (Vahelhüüded: Vaheae määrata!) Soovitakse vaheaega.

Vaheaeg kl. 18.55 min. — kl. 19.15 min.

Juhataja **M. Martna**: Üldkomisjoni aruandja rkl. Hasselblatt'i puudumisel jääb vahele Eesti-Vene rahulepingu põhjal Vabariigi Valitsusele üleantud väärtpaberite tagasiandmise seadus — III lugemisel.

4. Meremeeste-Üldkomisjoni aruandja kodu seadus — rkl. Tammann'i puudumisel täidab aruandja II lugemisel kohuseid üldkomisjoni esimees rkl. Jõeäär.

Pealkiri ja §§ 1—11 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Meremeestekodu seadus.

I. Meremeestekodu korraldus.

1. Meremeestekodu ülesanded, organid ja üldõigused.

§ 1. Meremeestekodu eesmärgiks on ühendada laevanduse alal tegutsevaid isikuid omavalitsuslikuks koonduseks meremeeste teenistuseolude korraldamisel, nendele abiandmisel ja nende vaimlikul arendamisel.

§ 2. Meremeestekodu ülesandeks on:

1) registreerida kaubalaevadel teenivaid Eesti meremehi ja pidada nende teenistuskirju;

2) toimetada meremeeste peale- ja maha-munsterdamist ja täita sellega ühenduses olevaid ülesandeid;

3) anda teateid meremeeste kohta ametiasutustele, laevaperemeestele ja laevajuhtidele;

4) valitseda sellekohaseid erikapitale ja fonde, samuti igasuguseid sissetulnud summasid, eriti maksudest, kui ka muid varandusi;

5) muretseda meremeestele sadamates peavarju ning anda abi ja toetust nendele kui ka nende leskedele ja vaestelastele;

6) asutada raamatukogusid lugemislau-
dega, korraldada kursusi, loenguid j. n. e.;

7) toimetada vahetalitust meremeeste pal-
kamisel, eriti abiks olla meremeestele koha
otsimisel, ja

8) täita muid meremeestekodu mõttega
kooskõlas olevaid ülesandeid.

§ 3. Meremeestekodu juhtivateks orga-
niteks on juhatus, vanem ja revisjoni komisjon.

§ 4. Meremeestekodu tegutseb teedemi-
nistri üldise järelevalve all.

§ 5. Meremeestekodu ja tema juhatus
asukoht on Tallinnas.

Kodu võib juhatus otsusel asutada koha-
likke osakondi ning ellu kutsuda eritoimkondi
mereasjanduslike heategeliste ja omavalit-
suse asutuste esitajate osavõttel. Juhatus,
osakonnad ja eritoimkonnad tegutsevad käes-
oleva seaduse piirides kodukordade alusel, mis
kinnitab teedeminister juhatus ettepanekul.

§ 6. Meremeestekodul on juriidilise isiku
õigused.

§ 7. Meremeestekodu ja tema organite kir-
javahetus riigi- ja omavalitsuse asutustega on
tempelmaksust vaba.

§ 8. Meremeestekodul on oma pitser, mille
vormi kinnitab teedeminister.

2. Juhatus.

§ 9. Meremeestekodu valitseb ja esitab ju-
hatus, mis koosneb seitsmest liikmest.

Juhatus teenistus on tasuta.

§ 10. Juhatus eralisteks ülesanneteks on:

1) kokku seada meremeestekodu koosseis-
sud;

2) kokku seada iga aasta ja teedeministri
kinnitamiseks esitada kodu eelarve ning val-
vata selle täitmise järgi;

3) otsustada meremeeste, nende leskede
ja vaestelaste toetamise asju;

4) juhtida kodu kultuurilist tegevust;

5) valvata meremeestekodu raamatupida-
mise järgi, selle eest hoolitsedes, et raamatud
iga aasta enne esimest juunit lõpetataks ning
revisjoni komisjonile esitataks;

6) valvata meremeeste registreerimise,
munsterdamise ja muude nendega ühenduses
seisvate koduvanema ning teiste teenijate
toimetuste järgi;

7) valvata vahetalituse järgi meremeeste
palkamisel;

8) esineda kodu nimel kohtus nõudjana
või kostjana.

§ 11. Juhatus koosneb laevasõidu alal te-
gutsevate isikute järgmiste rühmituste esita-
jatest:

1) laevaperemeeste poolt 2 liiget;

2) laevajuhtide (laevakaptenite) poolt 1 liige;

3) laevatüürimeeste poolt 1 liige;

4) laevamehaanikute poolt 1 liige, ja

5) laevameeste (deki- ja masinameeskonn-
na poolt) 2 liiget.

Iga rühmituse esitajatele valitakse sama
arv asemikke.

(Aruandja kohale asub üldkomisjoni aru-
andja A. Tammann.)

§§ 12—93 võetakse nähtava
enamusega muutmata vastu.

§ 12. Juhatus liikmed ja asemikud vali-
takse vastavaid rühmitusi esitavate üleriikliku
iseloomuga kutseorganisatsioonide poolt üheks
aastaks.

Vastavaid rühmitusi esitavad kutseorgani-
satsioonid ja valimise korralduse määrab tee-
deminister.

§ 13. Valida võib vastavate rühmituste
esitajatena ainult:

1) § 11. p. 1. ettenähtud esitajad — laeva-
registrisse kantud laevade peremeeste või
nende seaduslike volinikkude hulgast ja

2) § 11. p.p. 2.—5. ettenähtud esitajad —
meremeeste kodus vastavates rühmitustes re-
gistreeritud isikute hulgast.

Esimestel valimistel, mis toimetatakse enne
käesolevas seaduses ettenähtud meremeeste
registreerimist, valitakse § 11. p.p. 2.—5.
ettenähtud esitajad vastavaid rühmitusi esi-
tavate üleriikliku iseloomuga kutseorgani-
satsioonide liikmete hulgast.

§ 14. Valimised peavad sündima igal aastal
hiljemalt 1. juuniks.

§ 15. Juhatus liikmeks või asemikuks ei
või olla:

1) isikud, kes asuvad alaliselt väljaspool
Eesti piire;

2) maksujõuetud;

3) kohtu poolt karistatud ühes õiguste
kärpimisega;

4) koduvanem, ja

5) teised kodu palgalised teenijad.

§ 16. Juhatus valib oma liikmete hulgast
ühe aasta peale esimehe ja abiesimehe. Lae-
kahoidjaks valitakse üks juhatus liikmetest
või koduvanem; viimasel juhtumisel valitakse
üks juhatus liikmetest laekakontrolöriks.

§ 17. Juhatus peab koosolekuid tarvidust
mööda, kuid mitte harvemini kui kord kuus.
Koosolek on otsusvõimne nelja liikme osa-
võttel, nende hulgas esimees või abiesimees.

Teedeministeriumi esitajal on õigus ju-
hatus koosolekutest sõnaõigusega osa võtta.

§ 18. Hääletamine sünnib lahtiselt; ot-
sustatakse liht hääleteenamusega. Häälte poo-
lenemisel on juhataja hääle otsustav, peale va-
limiste, mil otsustab liisk.

§ 19. Kui enne volituse aja lõppu juha-
tuse liige lahkub surma läbi või mõnel muul
põhjusel, või ei ole temal võimalust haiguse

tõttu või teisel põhjusel oma kohuseid täita, siis kutsutakse tema asemele asemik, samast rühmitusest. Kui ka asemik lahkub, valitakse ülejäänud aja peale selles rühmituses uus liige ja asemik vastavalt § 12. ettenähtud eeskirjadele. Kuni uute liikmete tegevusse astumiseni võib teedeminister vabadele kohtadele ajutisi juhatusse liikmeid määrata.

§ 20. Kui juhatusse liige mõjuva põhjuseta kolmele üksteisele järgnevale juhatusse koosolekule ei ilmu, loetakse tema volitused lõppevaks teedeministri vastava otsuse põhjal.

§ 21. Juhatusse koosolekute kohta peetakse protokollid, mille kirjutavad alla koosoleku juhataja ja vähemalt üks juhatusse liige.

§ 22. Juhatusse poolt sõlmitavad lepingud, väljaantavad dokumendid ja juhatusse kirjavahetuse kirjutavad alla esimees või abiesimees ja üks juhatusse liige.

§ 23. Rahalised tshekid ja käsud kirjutavad alla juhatusse esimees või abiesimees ja laekahoidja või laekakontrolör.

3. Koduvanem ja teised teenijad.

§ 24. Koduvanema ülesandeks on:

1) valmistada ette juhatusse koosolekul arutamisele tulevad küsimused;

2) toimetada meremeeste registreerimist;

3) varustada registreeritud meremehi teenistuskirjadega;

4) toimetada käesoleva seaduse alusel meremeeste munsterdamist ja täita muid muns-terdaja ülesandeid;

5) registreeritud meremehe lahkumise puhul meremehe kohalt ning teenistuskirja tagasiandmisel varustada meremeest soovi korral teenistuskäigu tunnistusega;

6) lahendada tülisid, mis laevajuhi ja laevapere, või laevapere üksikute liikmete vahel ette tulnud, kui selleks tema poole pööratakse või oma algatusel;

7) võimaldada meremeestele seaduslikku kaitset teenistuses tehtud ülekohtu puhul;

8) toimetada pärijate kätte surnud meremehe varandus, mis temale üle antud;

9) sisse nõuda meremeestekodule kuuluvad maksud ning esitada laekaaruanne igal kuul või laekakontrolöri nõudmisel ka sagedamini;

10) kokku seada aruanded meremeestekodu sissetulekute ja väljaminekute kohta, vastava arvepidamise alusel ning iga aasta enne 1. juunit esitada juhatusse eelmise aasta aruanne;

11) toimetada kõike meremeestekodusse kuuluvat kirjavahetust, kui juhatus teisiti ei ole korraldanud;

12) toimetada vahetalitust Eesti meremeeste palkamisel või koha otsimisel;

13) esitada iga aasta enne 1. juunit vastavale riiklikule statistilisele keskasutusele nõutavad statistilised andmed;

14) anda ametasutustele, laevaperele ja laevajuhtidele teateid meremeeste kohta;

15) hoolitseda, et meremeestekodus alati saadaval oleksid laeva- ja masinapävaraamatud, teenistuskirjad, lepingukirjad ning muud seesugused raamatud ja blanketid;

16) korraldada koosseisudes ettenähtud meremeestekodu abijõudude tööd, ja

17) täita muid juhatusse ja teisi seadus-paraaseid korraldusi ning ülesandeid.

§ 25. Koduvanema kinnitab ametisse ja vabastab sellest teedeminister juhatusse ettepanekul. Vabast kohast kuulutab juhatus Riigi Teatajas ja kohalikkudes loetavamates ajalehtedes vähemalt 14 päeva enne kandidaatide valimist;

Koduvanemaks võib olla isik, kellel on praktiline vilumus meresõidus.

Koduvanem loetakse riigiteenistuses seisvaks ametniku õiguste ja kohustega.

§ 26. Teised kodu teenijad palkab ja vabastab tarvides järgi juhatus koosseisude piirides koduvanema ettepanekul. Nende teenistusvahetust määratakse kindlaks teenistuse lepingus. Nemad vastutavad oma teenistusalase tegevuse eest ja saavad pensioni ühel alusel vastavate omavalitsuse teenijatega.

4. Tulud ja kulud.

§ 27. Meremeestekodu heaks võetakse tonnimaksu (meremeestekodumaks) ja palgamaksu.

§ 28. Tonnimaksu võetakse iga netto-registertoni pealt kõigilt laevadelt, mis Eesti sadamast välja sõidavad sadamamaksude seaduses ettenähtud alustel.

§ 29. Tonnimaksust sissetulevad summad annab maksuvõtja asutus meremeestekodule üle kuude viisi, hiljemalt iga järgmise kuu viimaseks päevaks.

§ 30. Meremeestekodule antakse üle ka Sadamamaksude seaduse § 16. ettenähtud erikapital.

§ 31. Palgamaksu võetakse kõigilt Eesti registreeritud merelaevades teenivatelt laevajuhtidelt ja meremeestelt ühe protsendi suuruses kogu teenitud palga summast, arvates pealemunsterdamisest kuni mahamunsterdamiseni.

Maksu alla ei kuulu toiduraha, mille määra kinnitab teedeminister meremeestekodu juhatusse ettepanekul.

§ 32. Laevajuhi palk arvutatakse tema ja laevapere vahel tehtud lepingu järgi.

§ 33. Kui maksumaksmisel kirjalikku lepingut ette ei näidata või kui laevajuht saab

osa prahirahast või puhaskasust, mida kindlaks ei saa teha, arvutatakse laevajuhi palk 50% kallimalt kõigekõrgemast meremehe palgast laeval.

§ 34. Teiste laevateenistuses olevate meremeeste palk arvutatakse lepingkirja või muns-terrolli alusel.

§ 35. Palgamaks arvatakse laevajuhi või laevaperemehe (kui viimane ise palka maksab) poolt palgamaksimisel iga laevateenija palgast maha ning kantakse kviitungi vastu laeva-pävaraamatusse. Mahamunsterdamisel antakse kogutud summa, kui mahamunsterdamine sünnib vabariigi piirides, munsterrollis märgitava kviitungi vastu munsterdajale edasi. Sünnib aga mahamunsterdamine välismaal, siis vastavale Eesti konsulile, aga ainult sel juh- tumisel, kui kõik mehed maha munsterdatakse ning munsterroll ära antakse.

§ 36. Palgamaksud, mis kodumaa piirides sisse nõutakse väljaspool meremeestekodu, saadetakse iga kolme kuu tagant meremeesteko- dule ühes vastava aruandega, teedeministri poolt kinnitatava vormi järgi.

§ 37. Eesti konsulitele tulevad palga- maksud saadavad nemad poole aasta kaupa, hiljemalt ühe kuu jooksul, ühes vastavate muns- terrollide ja aruannetega välisministeeriu- mile ning antakse viimase poolt meremeeste- kodule üle hiljemalt ühe kuu jooksul.

§ 38. Meremeeste palgamaksud, keda kon- sulid välismaal maha munsterdavad muns- terrolli äravõtmiseta, arvestatakse laevajuhi poolt ning antakse üle munsterdajale lõplikul meeste mahamunsterdamisel ja munsterrolli äraandmisel.

§ 39. Kui välismaal meeste mahamunster- damisel laevajuhil mereõnnetuse puhul või- malust ei ole palgamaksu konsulile edasi anda, peab konsul munsterrolli vastava märkusega § 37. alusel ära saatma ning laevaperemees meremeestekodule palgamaksu tasuma.

§ 40. Summad, mis meremeestekodule sis- se tulevad trahvirahadena, arvestatakse eraldi ja tarvitatakse käesoleva seaduse § 2. p. 5. järgi.

§ 41. Toetus meremeestekodule riigi- ja omavalitsuse asutuste või eraisikute poolt tar- vitatakse otstarbeks, mis toetuse andmisel määratakse.

§ 42. Meremeestekodu kulud tehakse eelarves ettenähtud tulude piirides.

§ 43. Eelarves võetakse kuluna üles kodu- vanema ja teiste teenijate palgad ühes muude meremeestekodu regutsemiseks tarvilikkude kuludega, samuti abirahad meremeestele, nen- de leskedele ja vaestelastele.

5. Tegevuse järevalve.

§ 44. Meremeestekodu majanduslikku tegevust ja arvepidamist revideerib kuueliik- meline revisjoni komisjon.

§ 45. Komisjoni liikmetest nimetatakse üks iga aasta peale teedeministri poolt. Tei- sed ühes asemikkudega valitakse § 11. ette- nähtud rühmituste poolt igalt üks liige ja üks asemik. Valimine sünnib § 12. ettenähtud korras.

§ 46. Revisjoni komisjoni ei või valida juhatus liikmeid ja asemikke ning kodu tee- nistuses olevaid isikuid.

§ 47. Revisjoni komisjoni esimeheks on teedeministeeriumi poolt nimetatud revis- joni komisjoni liige. Tema puudumisel valib komisjon oma liikmetest eesistuja.

§ 48. Komisjon tuleb kokku esimehe kut- sel iga aasta juunikuu algul eelmise aasta aru- ande, arvepidamise ja asjaajamise revideeri- miseks.

Revideerimine tuleb lõpetada ning aru- anne teedeministrile esitada juunikuul.

§ 49. Revisjoni komisjon võib ka igal muul ajal teedeministri korraldusel ja omal alga- tusel meremeestekodu raamatupidamist, kas- sat ja asjaajamist revideerida.

§ 50. Meremeestekodu vanema otsuste ja tegevuse peale kaevatakse meremeestekodu juhatusle. Meremeestekodu juhatusle otsuse või tegevuse peale kaevatakse teedeministrile ja viimase otsuse peale administratiivkohtu korras Riigikohtule.

II. Meremeeste registreerimine.

§ 51. Iga Eesti kodanik, kes Eesti laeval meremehena teenib, peab olema registreeritud meremeestekodus ja varustatud teenistus- kirjaga.

Teenistusregistri ja teenistuskirja vormi ja lähema pidamise korra määrab teedeminister.

§ 52. Registreerimisel peab meremees tõendama, et tema on teeninud, teenib või võib saada koha laeval.

Peale selle peab tema registreerimisel esi- tama:

- 1) isikut tõendava dokumendi;
- 2) teated enda, oma perekonna ja vane- mate elukoha kohta (maja ja uulits linnas või alevis, vald ja talu maal), ja
- 3) arsti tunnistuse tervisliku seisukorra kohta, välja antud mitte varem, kui 6 kuud tagasi.

Alaealised alla 18 aastat peavad peale selle esitama nõusoleku eestkostjalt või vanemalt.

§ 53. Meremees, kes §§ 51. ja 52. nõuetele vastab, kantakse erinumbri all registrisse ja

temale antakse välja sama numbriga märgitud teenistuskiri.

§ 54. Meremeestekodu juhatus võib registreerimist korraldada ka väljaspool meremeestekodu, oma agentide kaudu.

Registreerimise lähema korra määrab teedeminister.

§ 55. Muudab meremees nime, peab ta sellest vastavat tunnistust juurd elisades ühe kuu jooksul teatama meremeestekodu vanemale või agendile, kes uue nime kannab teenistuskirja ja registrisse.

§ 56. Meremeestekodu vanem kustutab registrist meremehe, kes teatab oma lahkumisest mereteenistusest või kes kindlate andmete järgi nelja aasta jooksul merel ei teeni, välja arvatud mereasjandusega seotud teenistus maal, või kes laevalt on ära jooksnud. Samuti kustutatakse meremees registrist tema surma puhul. Kustutamise põhjus märgitakse registrisse.

§ 57. Mahakustutatud meremehi võib uuesti registreerida. Uuesti registreerimast võib koduvanem keelduda meremehe korduvate jooksude tõttu, kaaludes kõiki jooksude põhjusi.

§ 58. Meremehe surmast või jooksust peab teatama laevajuht või laevaperemees viibimata meremeestekodule.

§ 59. Teenistuskirja kaotamisel antakse meremehele isikut tõendava dokumendi ettenäitamisel sama numbri all uus teenistuskiri, märkusega endise kaotamise üle. Kaotamisest kuulutatakse Riigi Teatajas. Vastavad kulud nõutakse meremehelt sisse uue teenistuskirja väljaandmisel.

§ 60. Laevalt jooksnud meremehe teenistuskirja peab laevajuht viibimata meremeestekodule saatma või välismaal Eesti konsulile üle andma meremeestekodule edasisaatmiseks.

Niisuguse meremehe uuesti registreerimisel § 57. alusel antakse temale uus teenistuskiri.

Endine teenistuskiri hävitatakse, sellest registrisse märkides.

III. Registreeritud meremehe soodustused.

§ 61. Kui registreeritud meremees teenistuses saab vigastuse või jääb haigeks või vanadusest nõrgaks, mis laeval edasitötamise ajutiselt või jäädavalt võimatuks teeb, on tal õigus saada meremeestekodult perioodilist või ühekordset toetust, vastavalt abitarvitaja majanduslikule seisukorrale ja meremeestekodu sellekohastele summadele.

§ 62. Registrist kustutatud meremees võib toetust saada ainult juhtumisel, kui ta oli registreeritud vähemalt 20 aasta jooksul, erandina aga ka muil kaaluvatel põhjustel.

§ 63. Kui toetusõiguslik meremees sureb, võivad samal alusel toetust saada tema lesk ja lapsed. Nende toetuse saamise õigus kaob — lesel uuesti abiellumisel ja lastel 15-aastaseks saamisel, välja arvatud kui viimased tervislikudel põhjustel ise ei suuda ülalpidamist teenida.

§ 64. Meremeestekodu võib erilise tarviduse korral meremeestele, nende leskedele ja lastele anda ka laene.

IV. Meremeeste munsterdamine.

1. Pealemunsterdamine.

§ 65. Munsterdamisele kuulub laevapere ametlikku registrisse kantud merelaevadel, mis tarvitatakse reisijate- või kaubaveoks või muuks kaubalaevandusega seotud otstarbeks, nagu — pukseerimine, jäämurdmine, päästetööd j.n.e.

Laevajuht võib laevapere ka muil juhtumistel munsterdada.

§ 66. Munsterdamise andmete sissekandmiseks peetakse meremeestekodus munsterregister ja muude munsterdajate juures abimunsterregistrid, mille andmed kantakse munsterregistrisse teedeministri poolt antavate juhtnõuude järgi.

Registri ja abiregistri vormi kinnitab teedeminister.

§ 67. Munsterdamist toimetavad:

1) Eestis: Tallinnas meremeestekodu vanem ning teistes sadamakohtades meremeestekodu agendid või nende puudumisel sadamakapten või kus viimast ei ole — tolliülem.

2) Välismaal: kohalik Eesti konsul või kui kohal konsulit ei ole, siis lähem konsul, keda reisi ajal kohatakse.

§ 68. Kui meremehi palgatakse Eestis ja saadetakse välismaal viibivale Eesti laevale, võib munsterdamine sündida ka Eestis.

§ 69. Eestis munsterdamisel nõutakse, et:

1) laevapere vähemalt $\frac{3}{4}$ osas koosneks Eesti kodanikkudest peale juhtkonna, kes täielikult peavad olema Eesti kodanikud;

2) iga Eesti kodanik laevaperes oleks meremeestekodus registreeritud ja omaks teenistuskirja ja kõik laevateenijad — lepingkirja;

3) kaitseväekohustuse-ealised Eesti kodanikud esitaksid tunnistuse kaitseväeteenistusest vabastamise kohta;

4) laevas oleks seaduse nõuetele vastav laevapere, ja

5) laevas oleks läbinõuritud ja pitserdatud laeva- ja masinapävaraamat.

§ 70. Laevapere munsterdamisel Eestis peab laevajuht või tema asemik ühes palgatavatega ilmuma vastava munsterdaja juurde, misjuures esitatakse järgmised teated:

1) laeva nimi, liik, nettomahutus, peamasinate võime (masinatega laevas), kodusadam, registreerimise number, laevaperemehe nimi ja elukoht;

2) laeva eesolev sõit või sõidud ning meeste arv igas teenistusliigis;

3) iga Eesti kodaniku kohta — kõik seaduses ettenähtud lepingkirja vormi andmed, registreerimise number meremeestekodus ja kui mees kaitseväekohuslik, siis vahekord kaitseväeteenistusega.

§ 71. Juuresolija munsterdatav meremees kirjutab oma nime isiklikult munsterrolli või munstertunnistusele. Sissekirjutust tõestab munsterdaja oma allkirjaga.

§ 72. Kui keegi laevaperest isiklikult ei ilmu, tuleb esitada tema lepingkiri, mis 2 tõestaja poolt alla kirjutatud ja § 70. p. 3. toodud andmeid peab sisaldama.

§ 73. Kui laevajuht ühes palgatavatega asub kohal, kus ei ole § 67. p. 1. nimetatud munsterdajat, võib munsterdamiseks esitada § 72. ettenähtud lepingkirjad kirjalikult.

§ 74. Kui ei ole takistusi pealemunsterdamiseks käesoleva seaduse või kaitsevähkohustuse eeskirjade alusel, teeb munsterdaja vastavad sissekanded munsterregistrisse ning valmistab munsterrolli, kui laev ei ole juba varustatud viimasega.

Munsterrolli vormi kinnitab teedeminister.

§ 75. Laevapere loetakse pealemunsterdatuks, kui munsterroll välja antud.

§ 76. Laevapere pealemunsterdamisel Eesti laevadele välisriikides tuleb vastavalt käsitada §§ 69.—75. eeskirju, kuid eriliste raskuste korral ei nõuta § 69. p.p. 1. ja 2. täpset täitmist.

§ 77. Eesti sadamatest väljasõitvatelt välismaa laevadelt ei nõuta laevapere pealemunsterdamist, kui nendes ei teeni Eesti kodanikke.

On aga laeval teenivate või uuestipalgatute hulgas Eesti kodanikke, tuleb neid pealemunsterdada Eesti munsterdaja juures. Selle juures tuleb vastavalt käsitada §§ 69.—75. ja 78. eeskirju, kuid ei nõuta teateid laevapere arvu kohta ja munsterrolli asemel valmistatakse munstertunnistus.

Munstertunnistuse vormi kinnitab teedeminister.

§ 78. Välismaa laevale palgatava Eesti meremehe teenistuslepingusse peab võetama tingimused, et 1) meremehele takistusi ei tehta sõjaväeteenistusse kutsumisel; 2) juhtumisel, kui meremees palgatakse niisuguse riigi laeva, kellel Eestiga ei ole vastastikust kokkulepet meremeeste eest hoolitsemise asjus, laevajuht oleks kohustatud mehe haiguse või

vigastuse puhul, mis ei ole meelega tehtud või ei kuulu suguhaiguste liiki, või kui mees mõnel muul temast rippumatul põhjusel laevast maha jääb väljaspool Eestit — andma temale vastavat tasu ravitsemiseks 4 nädala jooksul pärast palgasaamise õiguse lõppu, ning peale selle prii reisi ühes ülalpidamisega kuni lähema Eesti sadamani.

Teenistuslepingust jääb üks eksemplar munsterdajale ja lisatakse juurde munsterregistrile, kuna teine palgatule antakse.

§ 79. Eesti laeva ei lasta sadamast välja sõita enne, kui mehed ei ole seaduspäraselt peale munsterdatud.

§ 80. Välismaa laeva ei lasta Eesti sadamast välja sõita enne, kui on esitatud § 77. ettenähtud munstertunnistus, või vastav välismaa munsterroll ühes laevajuhi tunnistusega, et laevapere hulgas pole Eesti kodanikke.

Teeb aga välismaa laev sõite Eesti sadamasse sagedasti ning ei tule vahepeal muudatusi Eesti kodakondsusse kuuluvates meremeestes, nõutakse eelnimetatud välismaa munsterrolli, munstertunnistuse ja laevajuhi tunnistuse esitamist kord kuus.

§ 81. Munsterrolli täiendamist meremeestega toimetatakse eelpoolkirjeldatud viisil, kuid laevajuhi või tema asemiku aset võib täita ka mõni teine laevajuhi poolt volitatud isik.

2. M a h a m u n s t e r d a m i n e.

§ 82. Munsterrolli maksvuse lõppemisel, või munsterrolli kantud meremehe teenistusest vabastamisel munsterdatakse meremees maha § 67 nimetatud munsterdaja poolt.

§ 83. Kui mahamunsterdamist nõuab meremees, kes arvab selleks õiguse olevat lepingkirja või meremeeste seaduse alusel või eelseisva kaitseväeteenistuse tõttu, laevajuht aga keeldub meremeest vabastamast, otsustab munsterdaja selle küsimuse laeva munsterrolli ja muude sellekohaste tõenduste põhjal. Laeval leiduvad vastavad dokumendid peab laevajuht munsterdaja nõudmisel ette näitama.

§ 84. Mahamunsterdamisel on munsterdaja kohuseks hoolitseda, et:

1) meremees oleks rahuldatud palga ja muu tasuga;

2) palgamaks oleks tasutud ning munsterrolli märgitud;

3) munsterregistris ja munsterrollis tehtaks vastavad sissekanded mahamunsterdamise kohta, ja

4) mahamunsterdatava teenistuskirjas:

a) tehtaks vastavad sissekanded teenistuskoha, teenistuse kestvuse ja laeva sõidupiiirkonna, samuti tasutud palgamaksu kohta;

b) meeskonna hulka kuuluva meremehe soovil tehtaks laevajuhi poolt märkus tema

ülespidamise ja teenistuskohuste täitmise kohta ja antaks välja vastav teenistuskäigu tunnistus, mille vormi kinnitab teedeminister, ja c) kõik sissekanded oleksid vastavalt alla kirjutatud ja pitseriga varustatud.

§ 85. Mahamunsterdatav peab, kui võimalik, isiklikult nime munsterrolli alla kirjutama. Tehtud sissekandeid tõestab munsterdaja oma allkirjaga.

Tõrgub keegi oma nime munsterrollis alla kirjutamast, leides et temaga on ülekohtuselt talitatud, tehakse sellekohane märkus keeldumise ja selle põhjuste kohta munsterrolli ja munsterregistrisse.

§ 86. Lahkub meremees sarnases kohas, kus munsterdajat ei ole, teeb laevajuht § 84. p.p. 2.—4. nimetatud sissekanded, vastutades nende eest ühes 2 tõestajaga, kes ka alla kirjutavad.

§ 87. Kaotab munsterroll maksvuse, peab laevajuht selle üle andma või ära saatma sismaal — koduvanemale, välismaal — lähemale Eesti konsulile, koduvanemale saatmiseks.

§ 88. Eesti meremehe mahamunsterdamisel välisriigi laevast tuleb vastavalt käsitada §§ 84.—86. eeskirju.

V. Karistused.

§ 89. Meremeestekodus registreeritud meremeest, kes ei täida §§ 55., 56., 58. või 60. eeskirju, karistatakse rahatrahviga mitte üle 50 krooni.

§ 90. Laevajuhti või tema asemikku, kes ei täida käesoleva seaduse §§ 65., 69., 70.—72., 73. või 81. ettenähtud pealemunsterdamise eeskirju, karistatakse rahatrahviga mitte üle 100 krooni.

§ 91. Laevajuhti või tema asemikku, kes ei täida käesoleva seaduse §§ 82., 83., 86., 87.

ettenähtud mahamunsterdamise eeskirju, karistatakse rahatrahviga mitte üle 200 krooni.

§ 92. §§ 89.—91. ettenähtud karistuste määramise õigus on meremeestekodu juhatusel koduvanema või teiste käesolevas seaduses ettenähtud registreerimise või munsterdamise ülesandeid täitvate isikute vastavate protokollide põhjal. Asja toimetamisel ja edasikaebusel tulevad vastavalt käsitusele mõnede seaduste ja sundmääruste rikkumiste eest määratavate administratiiv karistuste seaduse eeskirjad (R.T. nr. 183/184 — 1925).

Sissenõutud trahvid lähevad meremeestekodu heaks.

VI. L õ p p m ä ä r u s e d.

§ 93. Kõik määrused, mis tarvilikud meremeestekodu ellukutsumiseks käesoleva seaduse alusel, annab teedeminister kolme kuu jooksul, pärast käesoleva seaduse maksma hakkamist.

Juhataja **M. Martna**: Riigikogu asub vahelejäanud päevakorra-punkti arutamisele.

5. Eesti-Vene rahulepingu põhjal Vabariigi Valitsusele üleantud väärtpaberite tagasiandmise seadus — III lugemisel.

Kuna aruandja rkl. Hasselblatt puudub, ei saa seda punkti arutada. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 20.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **M. Martna**.

Abisekretär **O. Liigand**.